بەردەوام بوون

استقامة

نوسینی
هێمن فاروق

قال تعالى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

(فصلت:٣٠).

بەردەوامبوون
(استقامة)

بەردەوامبوون
(استقامة)

ئامادەکردن و نووسینی
هێمن فاروق

چاپی یەکەم
هەولێر
٢٠١١ز ١٤٣٢ك

ناسنامەی کتێب

ناوی پەرتوك: بەردەوامبوون (استقامة)

بابەت: ئایینی

نوسینی: هێمن فاروق

چاپ: چاپی یەکەم (٢٠١١)

چاپخانەی: ڕۆژهەلات

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (٨٧) ی
ساڵی(٢٠١١)ی پێدراوە

پێشەکی

بسم الله والحمد لله والصلاة والسلام على محمد وعلى آله وصحبه وسلم...

اما بعد...

ئەم بابەتە چەند ڕێنماییەکە بۆ هەموو ئەو موسڵمانانەی ڕێبازی خواو پێغەمبەرەکەیان(ﷺ) هەڵبژاردووە لە نێوان هەموو ئەو ڕێبازانەی کە لە لایەن خودی مرۆڤەکانەوە دروست کراون.

موسڵمانی خۆشەویست: ژیانی دونیا دیاری کراو و بریتیە لە چەند کاتێکی زێرین، بەڵام زۆر بەخێرایی بەسەر مرۆڤدا تێ دەپەڕێت، بێگومان ئەم ژیانەش پێکهاتووە لە هەورازو نشێوو خۆشیو ناخۆشی، مرۆڤی موسڵمانیش کە ئەم دینەی هەڵبژاردووە نابێت بەو خۆشیانەی دێتە ڕێی پێی هەڵبخەڵەتێ تەنها گوێڕایەڵی هەواو ئارەزووەکانی بکات، چونکە سەرەنجام بە هۆیەوە دوورکەوتنەوەی لە دینی لێ دەکەوێتەوە، لە کاتی ناخۆشی و ترسدا نابێت بەڕادەیەکی زۆر بەرامبەر هەڕەشەکان نەرمی بنوێنێت، چونکە ئەمەش وازهێنان لە دینی لێ دەکەوێتەوە.

بەڵکو لە هەردوو بارودۆخەکەدا دەبێ وەك چیای ڕەگ داکوتاو پتەو مامەڵەیەکی ڕاستیی لەگەڵ بکات، هیچ شتێك و گۆڕانکاریەك زیان بەبیروباوەڕەکەی نەگەیێنێت و(ئیستقامە)ی هەبێ.

ماناى(ئیستقامه):

ئیستقامه لەزاراوەی زمانەوانیدا بەمانای: الاعتدال: يقال قام الشيء واستقامة: اعتدال واستوى، يقال استقامة له الأمر. أي اعتدل[1]. واته: پابەندبوونو سەقامگیرییە.

بەڵام ئیستقامه لەڕووی شەرعدا بەمانای (الاعتدال والمضي على المنهج دون انحراف)[2]. واته: ئیستقامه: مانای پابەندبوونو بەردەوام بوونە بەشێوەیەکی مام ناوەندی لە نێوان(توند ڕەوی) و (نەرمی نواندن و کەم تەرخەمی) وە لانەدانە لە ڕێبازی خواو پێغەمبەرەکەی(ﷺ).

گرنگی(ئیستقامه):

ئیستقامه لەئیسلامدا پایەکی بەرزی هەیەو زۆر گرنگ و پێویستە بۆ موسلمانان، چونکە یەکەم: ڕێگای بەختەوەری موسڵمان لەوەدایە کە ئەو فیترەتە بپارێزێ کە خوای گەورە لەسەری دروستی کردووە، ئەمەش بە لانەدانو بەردەوامبوونو لەسەر ئەم دینە بەدەست دێت. دووەم: لەهەموو کاتێکدا دوژمنانی ئایینی ئیسلام لەهەوڵی بەردەوامدان موسلمانان لەخورەوشتی بەرزو ڕێگای دینداریو چوون بۆ مزگەوت دووربخەنەوە لێرەدا بەردەوامبوون (ئیستقامه) ڕۆڵی دڵ دەگێڕێ بۆ دینداری، چۆن لاشە بێ دڵ دەفەوتێت، دینداریش بەبێ ئیستقامه لە ناو دەچێ.

---

(١) لسان العرب، ٣٥٦/١١.

(٢) في ظلال القرآن، ١٩٣١/٤.

ئیستقامە لە قورئانی پیرۆزدا:

بابەتی ئیستقامە گرنگیەکی زۆری پێ دراوە لەلایەن خوای گەورەو گرنگیەکەشی لەوە دایە، کردوویەتیە فەرمانو ئامۆژگاری ئاراستەی باشترین دروستکراوی خۆی کردووە کە پێغەمبەرانن (علیهم السلام)، سەرەرای ئەوەی خوای گەورە محمدی (ﷺ) هەڵبژاردووە بۆ پێغەمبەرایەتی ئینجا فەرمانی پێ دەکات کە بەردەوام بێت لەسەر ئەم ڕێگایەی کە گرتوویەتیە بەر، وەکو خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ﴾[1].

واتە: خوای گەورە فەرمان بە پێغەمبەرەکەی و موسلمانان دەکات بە ڕاگیراوی و بەردەوامی لەبەر ئەوەی گەورەترین یارمەتی دەری سەرکەوتنە بەسەر دوژمنان[2].

(عبدالله)ی کوڕی عەباس (خوا لێیان ڕازی بێ) دەربارەی ئەم ئایەتە دەفەرمووێ گرانترین و بەهێزترین ئایەت کە دابەزیبێ لەسەر پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ئایەتە بووە[3].

هەروەها هەردوو پێغەمبەر موساو هارون (علیهما السلام) لەگەڵ ئەو ئازارو ئەشکەنجەو کۆچ کردنو بەرەنگاربونەوەیان بەرامبەر فیرعەون، سەرەرای ئەمەش خوای گەورە فەرمانی بەردەوامیان پێ دەکات، کە لەسەر

---

(١) هود:١١٢.

(٢) تفسير القران العظيم، ٤٤٣/٢.

(٣) الجامع لاحكام القران، ٧١/٩.

ئەم ڕێگایە بەردەوام بن و شوێن ڕێگای ئەو کەسانە نەکەون کە نەزانن و شارەزاییان نیە لەسەر ئەم دینە پاکە، خوای گەورە دەفەرمووێ﴿فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ﴾(١).

واتە: دەسا ئێوەش چەسپاوو بەردەوام بن لەسەر ئایین‌و بانگەوازەکەتان‌و لەحوکمی خوای گەورە دەرمەچوون، شوێن ئەو کەسانەی مەکەون کە زانیاریان نییە لەسەر ئەم دینە.

خوای گەورە لەشوێنکی دیکەدا ئامۆژگاری موسلمانان دەکات کە لەسەر هیچ دینێك نەمرن تەنها لەسەر ئیسلامەتی نەبێ، وەکو دەفەرمووێ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾(٢).

مانای(بەئیسلامەتی بمرن) ئەوەیە کەبەردەوام بن لەسەر ئەم ڕێگایە تا وەکو تووشی کۆتایی چاکە دەبن(حسن الخاتمە).

خوای گەورە باسی ئەو کەسانە دەکات کە لە کاتی سەرەمەرگیان فریشتەی ڕەحمەت دێنە لایان‌و موژدەیان پێ دەدەن کە نەترسن و خەم نەخۆن لەو شتانەی کە لەداهاتوودا دێتە پێشتان، یان لەوەی کە جێیان هێشتووە لە ماڵ و منداڵ‌و هەواڵی بەهەشتیان پێ دەدەن، ئەم جۆرە کەسانەش دوو سیفەتیان هەیە:

---

(١) یونس:٨٩.

(٢) ال عمران:١٠٢.

یەکەم: باوەڕ بوون بەخوای گەورە.

دووەم: بەردەوام بوون لەسەر ڕێگای خواو پێغەمبەرەکەی(ﷺ). وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾[1].

واتە: ئەوانەی کەوتیان(الله) پەروەردگارمانە (هەڵسوڕێنەری کاروبارمانە، ملکەچی فەرمانەکانی بوون). پاشان لەسەر ئەم بیرباوەڕەیان (بەزانستو بەکردەوە بەشێوەیەکی دڵسۆزی بۆ خوای گەورە) بەردەوام بوون[2].

ئەوا لەکاتی سەرەمەرگیاندا (تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ) فریشتەی بەزەیی بە کۆمەڵ دێنە لایانو ئەم موژدانەیان پێ ڕادەگەیەنن:

١-(أَلَّا تَخَافُوا) مەترسن لەو شتانەی لەدوای مردن دێتە پێشتان، لە تەنهایتان لەناو گۆڕو لەڕۆژی دوایی، ئێوە بەتەنیا نین.

٢- (وَلَا تَحْزَنُوا) غەم مەخۆن و دڵ گران مەبن لەوەی کە لە دونیادا جێتان هێشتووە لە ماڵ و منداڵ، ئێمە چاودێریان دەبین.

٣- (وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ) موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێدرا لەدونیادا. ئەمەش گەورەترین هەواڵی دڵ خۆش بوونە لەم کاتە ناخۆشەدا.

---

(١) فصلت:٣٠.

(٢) تیسیر الکریم الرحمن ص:٧١٤.

ئیستقامە لە فەرموودەكانی پێغەمبەر(ﷺ) :

هیچ شتێكی گرنگو بەسوود نەماوە پێغەمبەر(ﷺ) بۆ ئوممەتەكەی روون نەكربێتەوە (ئیستقامە) یەكێكە لەمانە كە لەچەندین فەرموودە باسی لێوە كردووە:

١-عن سفيان بن عبدالله(رضى الله عنهما) قال: قلت يا رسول الله قُل لي في الاسلام قولاً لا أسأَلُ عَنْهُ أحَداً غيْرَك، قالَ قُلْ امَنْتُ باللهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ) [1].

واتە: سوفیان دەڵێ: ووتم ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) شتێكی وام پێ بڵێ و فێرم بكە لەناو ئیسلامدا، كە هیچی تر لەخەڵكی دیكە پرسیار نەكەم. بەمانای(دین زۆر لق و پۆپی لێ بۆتەوە، فەرمانەكانی زۆر بووە) پێغەمبەریش(ﷺ) وەڵامێكی گرنگی داوە كە ناوەرۆك و كۆكراوەی دینی لەخۆوە گرتبوو، فەرمووی بڵێ باوەڕم بەخوا هێناوە بەمانای(دڵسۆزیت هەبێو كردەوە بەفەرمانو خۆپاراستن لەقەدەغەكراوەكان بكەی) پاشان بەردەوام بە لەسەر ئەم ڕێگایە.

٢- عن ثوبان (رضى الله عنه) عن النبي(ﷺ) قال:اسْتَقيموا، وَلَنْ تُحْصوا واعلَموا أنَّ خَيْرَ أعمالكُمْ الصَّلاة،ولا يُحافِظُ على الوُضوءِ إلاَّ مُؤمنْ) [2].

---

(١) اخرجه مسلم، كتاب الايمان، باب جامع الاوصاف الاسلام برقم(٣٨) ص:٣٩.

(٢) أخرجه ابن ماجه في(سننه) كتاب: الطهارة، باب: المحافظة على الوضوء، برقم(٢٧٧) ص:٦٦، والحاكم في(المستدرك) كتاب الطهارة برقم(٤٤٨) ١/٢٢١ صحيح الجامع الصغير برقم(٩٥٢) ١/٢٢٥.

واتە: بەردەوام بن لەسەر ئەم دینە(بەردەوام بن لەسەر گوێڕایەڵی خوای گەورە)، ناتوانن هەموو فەرمانەکان جێ بەجێ بکەن (بەگوێرەی توانای خۆتان هەوڵبدەن بۆ جێبەجێکردنی فەرمانەکانی خوای گەورە) بزانن چاکترین کردەوەتان نوێژە، هیچ کەسێك بەردەوام دەست نوێژی نیە تەنها مرۆڤی باوەڕدار نەبێ، کەواتە بەردەوام بن لە بوونی دەست نوێژ چونکە نیشانەی ئیمان داریەتی دەبەخشێ.

٣- عن عبدالله بن عمرو(رضى الله عنهما) أن معاذ بن جبل (رضى الله عنه) أرادَ سَفَراً فقالَ يا رسولَ الله أوصِني قال..... استَقِمْ ولْتُحسِنْ خلُقَكَ[١].

واتە: لەعبداللەی کوڕی عەمر (رضى الله عنهما) دەفەرمووێ معازی کوڕی جەبەل (رضى الله عنه) ویستی بچێتە سەفەرێك، ووتی ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) وەسیەتو ئامۆژگاریم بکە، پێغەمبەر(ﷺ) کۆمەڵە ئامۆژگاریەکی کرد یەکێك لەمانە فەرمووی بەردەوام بەو خورەوشتت چاك بکە.

عن عثمان بن حاضر الازديِّ: قال: دَخَلْتُ على ابن عباس (رضى الله عنهما) فَقُلْتُ أَوْصِني، فقال: نَعَمْ، عَلَيْكَ بِتَقْوَى الله، والإِسْتِقامَةِ، اتَّبِعْ ولاتَبْتَدِعْ[٢]. واتە: عوسمانی ئەزدی دەڵێ: لە(عبدالله)ی چوومی ژووری، وتم ئامۆژگاریم بکە، وتی: بەڵێ، پێویستە لەسەرت لەخوای گەورە بترسێی‌و خۆ

---

(١) اخرجه الحاكم في (المستدرك)، كتاب: الايمان برقم(١٧٩) ١/١٢١، سلسلة الاحاديث الصحيحة باب: الاخلاق والبر والصلة برقم(٣٢) ص١٦.

(٢) اخرجه الدارمي في (سننه) باب: من هاب الفُتيا وكَرِهَ التَّنطُّعَ والتَّبَدُّعَ، برقم (١٤١) ١/٢٥٠، اسناده حسن.

پارێزگار بیتوبەردەوامبیت، شوێن قورئانو سوننە بکەوە، شتی تازە لەدین دامەهێنە.

زۆر پێویست دەکات: لەم سەردەمەی ئێمەدا ئەم ئامۆژگارییانە لەنێوان خۆماندا بلآوبکەینەوە.

ئەی موسلّمانی بەرێز: کە ئەم دینەت وەرگرت نابیَ بە(مۆدیل)و (حەماس)و (عاطفة)و(مصلحة) بۆ بەرژەوەندی خۆت وەریبگری، بەڵکو لە پاش باوەڕ بوون دەبیَ بەردەوام بی و سستی نەنوێنی تا مردن، با ئەمەشت لەلا روون بیَ لە پاش وەرگرتنی ئەم دینە پیرۆزە گەلیَ کۆسپ و ناخۆشی و گەردەلولی بەهێز بە پێچەوانەی ئاراستەی بەرژەوەندیەکانت دێت، لەسەر تۆ خۆڕاگرتنو پابەندبوونەلەسەر خورەوشتی ئەم دینە پیرۆزە تا گەردەلولەکەی دەبڕی و سەرکەوتن بەدەست دەهێنی، چەندەها خۆشی و سەرکەوتن بەرەو رووت دیَ، نابیَ ئەم خۆشیانەش سەرقاڵت بکەنو بەهۆیەوە دوورکەوتنەوەت لەم دینەی لیَ بکەوێتەوە.

(ئیستقامه) لەلای جێنیشینەکانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)

١–ئەبوبکری صدیق(رضی الله عنه) دەفەرمووێ: هاوبەش برِیارنەدانە بۆ خوای گەورە[1].

٢– عومەری کوری خەتاب(رضی الله عنه) دەفەرمووێ: بەردەوام بوونە لەگوێرِایەڵی خوای گەورە پاشان ئەولاو ئەولا نەکردنە وەکو رێوی لۆقاوی کە ئەولاو ئەولای دەکا[2].

٣– عوسمان کورِی عەففان(رضی الله عنه) دەفەرمووێ: ئەنجامدانی کاروکردەوەیە تەنها بۆ خوای گەورە[3].

٤– عەلی کورِی ئەبی طالب(رضی الله عنه) دەفەرمووێ: ئەنجامدانی فەرزەکانە بەتەواوەتی[4].

ئێستا زۆرێك لە خوێنەرانی ئەم بابەتە دەپرسن: بەپشتیوانی خوای گەورە هەوڵ دەدەم بەردەوام بم لەسەر ئەم دینە پیرۆزە بەڵام ئایا ئەم هۆکار و رێگایانە چین تا بۆم ئاسان بێ و یارمەتیم بدات تا بە هۆیەوە بەردەوام بم لەسەرئەم رێگایە، لەهەمان کاتدا بەربەستەکانی ئەم رێگایەش چین تا لەلام روون بێتو خۆمی لێ بپارێزم، باس کردنی چەند خاڵێکی گرنگ و پێویست دەکەمە وەڵامی ئەم دوو پرسیارە:

---

(١) الجامع لاحكام القران:٢٣٣/١٥.

(٢) هەمان سەرچاوە.

(٣) هەمان سەرچاوە.

(٤) هەمان سەرچاوە.

هۆکارەکانی بەردەوام بوون

یەکەم: دەست گرتن و پابەند بوون بە قورئان و سوننەت:

قورئانو سوننەت بەدوو سەرچاوەی بنەڕەت دادەنرێت کەلەلایەن خواو پێغەمبەرەوە(ﷺ) فەرمان کراوە بەدەست گرتنو پابەندبوون پێیانەوە، چونکە لەرێگایانەوە راستیو ناڕاستی جیادەکرێتەوە، لانەدان لێیانەوە گومڕانەبوونو بەردەوامی لێدەکەوێتەوە، بۆیە پێویستە موسڵمانان دەست بگرن بەقورئان سوننەت، خۆیان بەدوور بگرن لەدەمارگیری بۆ هەر کەسو لایەنو گروپێك چونکە دەمارگیری بە شێوەیەکی گشتی سەر دەکێشێ بۆ گومرابوونو لادان لە فەرمانەکانی خواو پێغەمبەر(ﷺ).

عن أبي شريح الخزاعي قال: قال رسول الله(ﷺ) : إنَّ هذا القُران طَرَفُهُ بِيَدِ اللهِ وطَرَفُهُ بأيْديكم، فَتَمَسّكُوا بهِ، فإنَّكُم لَنْ تَضِلُّوا ولَنْ تُهْلِكُوا بَعْدَهُ أبداً[1].

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: ئەم قورئانە لایەکی لە دەست خوای گەورەیەو لایەکەی دیکەی بەدەستی ئێوەیە، بۆیە ئەگەر دەستی پێوە بگرن، ئەوا بەهیچ شێوەیەك تووشی گومرایی و لەناوچوون نابن.

---

(١) الترغيب والترهيب كتاب السنة، باب: الترغيب في اتباع الكتاب والسنه برقم(٣٩) ١/٨١ وصححه الالباني.

عن ابن عباس(رضى الله عنهما) أنَّ رسولَ اللهِ(ﷺ) خَطَبَ في حجَّةِ الوداعِ فقال:............ إنّني قد تَركتُ فيكم ما إن اعتَصَمتُم به فَلَنْ تضلوا أبَداً: كتاب الله وسُنَّةِ نبيِّه....)[1].

واته: پێغەمبەر(ﷺ) لەوتاری حەجی ماڵئاوەییدا فەرمووی: من شتێکم لەناو ئێوە بەجێ هێشتووە، هەر کەسێك دەستی پێوە بگری ئەوا بەهیچ شێوەیەك گومڕا نابێ، ئەویش پەرتووکی خوای گەورەو سوننەتی پێغەمبەرەکەیەتی.

عن جابر(رضى الله عنه) عن النبى(ﷺ)قال:((القُرانُ شافعٌ مشَفَّع، وماحِلٌ مصَّدق، من جَعَلَهُ أمامَهُ قاده الى الجنَّة، ومن جَعَلَهُ خَلْفَ ظهرِهِ ساقهُ الى النار))[2].

واته قورئان تکاکارەو تکای وەرگیراوە (بۆ ئەو کەسەی کە شوێنی دەکەوێت و کار بەئایەتەکان دەکات)، گەواهیدان دژایەتی و کێشمە کێشم لەگەڵ ئەو کەسە دەکات کە کار بەقورئان ناکات وەلای ناوە، بەڵام هەر کەسێك قورئان بکاتە سەر مەشقی خۆی ئەوا دەیباتە بەهەشتو هەر کەسێکیش پشتی تێ بکات ئەوا ڕاپێچی دۆزەخی دەکات.

---

(١) أخرجه الحاكم في(المستدك) كتاب: العلم، برقم(٣١٨) ١/١٧٠، الترغيب و الترهيب، كتاب: السنة، باب: الترغيب في اتباع الكتاب والسنة برقم(٣٧) ١/٨٠.

(٢) الترغيب و الترهيب، كتاب: قراءة القران:باب :الترغيب في قراءة القران برقم(١٤٢٣) ٢/٥٨٦ وصححه الالباني.

دووەم: دڵسۆزی (الاخلاص) :

بوونی دڵسۆزی بۆ خوای گەورە پێویستە،چونکە هەوێنی قەبوڵ کردنی بەندایەتییە، وەك خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء﴾[1] واتە: فەرمانیان پێ نەدرابوو مەگەر بەوەی کە خوا بەدڵسۆزیو ملکەچی بپەرستن ، خۆشیان بەدوور بگرن لەهەموو دینێك کە پێچەوانەی دینی یەکتاپەرستییە کە(ئیسلامە)، ئەگەر دڵسۆزی لەهەر کارو کردەوە و قسەیەکی چاك هەبوو ئەوا خوای گەورە بەرەکەتی خۆی دەرژێنێتە سەری‌و بەردەوامی دەکا، بەڵام ئەگەر بەندایەتی بۆ ئافەرین‌و ناوبانگ‌و خۆدەرخستن‌و کۆکردنەوەی پارەو گەیشتن بەدەسەڵات ئەنجامدرا، ئەوا بە نەمانی بەرژەوەندیەکە، سەرەنجام سستبوون‌و گەڕانەوەی بۆ سەر گوناهی لیٚ دەکەوێتەوە.

قال ابراهيم بن أدهم (رحمه الله):(لَم يصدق الله عزوجل من أحبَّ الشهرة)[2].

واتە: هەر کەسێك پیٚ ی خۆش بیٚ ناوبانگ دەربکات، ئەوا لەگەڵ خوای گەورە ڕاستی نەکردووە. ئینجا ئەگەر دەتەویٚ بەردەوام بی لەسەر ڕێبازی خوا و پێغەمبەر(ﷺ) ئەوا دەبێت خۆت خاوێن بکەیەوە لەهەموو خۆدەرخستن (الرياء)، چونکە دڵسۆزی خاڵی دەست پیٚ کردن و کۆتاییە لەئاینی ئیسلامدا، قال تعالى﴿فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا

---

(١) البينة:٥

(٢) الزهد للامام احمد بن حنبل، برقم(٢٢٨٣) ص٤٤١.

يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾[1]. واتە: هەرکەسێك بە ئومێدی گەیشتنە بەدیداری خوای گەورە، (کە خوای گەورە بەچاوی خۆی ببینی و پاداشتی کردەوەکانی بداتەوە، ئەوا دەبێت لەکردەوەکانیدا ئەم دوو خاڵە سەرەکیە بێتە جێ):-

أ-(فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا) کردەوەی چاك بکات، واتە: کردەوەکانی بەگوێرەی قورئان و سوننەت بێ.

ب-(وَلا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا) لەپەرستنی پەروەردگاری خۆیدا هیچ کەسێك نەکاتە هاوتاو هاوبەشییو رووپامی نەکات، چونکە خوای گەورە کارو کردەوەی هیچ کەسێك وەرناگرێت تا مەرجی دڵسۆزی لێنێتەدی، تەنانەت ئەم کەسە جەنگاوەر بێ یان زانا بێ یا قورئان خوێن بێ یا کەسێکی بەخشەر بێ، وەك پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ: إنّ أوّلَ النّاسِ يُقْضى يومَ القيامةِ عليه، رَجُلٌ أستُشهِدَ، فأُتِيَ بِه، فَعَرَّفَهُ نِعمَهُ فعرَفها، قالَ: فَما عَمِلْتَ فيها؟ قال: قاتَلْتُ فيكَ حَتّى اسْتُشهِدْتُ، قال: كذَبْتَ، ولكنّكَ قاتَلْتَ لأنْ يُقالَ جَرِيءٌ، فَقَد قيل، ثُمّ أمرَ به فَسُحِبَ على وَجْهِه حتّى أُلْقِيَ في النّار، وَرَجُلٌ تَعلّمَ العِلمَ وَعَلّمَهُ وقَرأ القُرآن فأُتِيَ بهِ فَعَرّفَهُ نعَمَهُ فَعرفَها، قال: فَما عَمِلْتَ فيها، قال: تَعلّمْتُ العلمَ وعَلّمْتُهُ و قَرأتُ فيك القُرْآن، قال: كَذَبْتَ ولكَنّكَ تَعلّمْتَ العلمَ لِيُقال: عالمٌ وقرأتَ القُرآن ليُقال: هوقارِئٌ فقد قيل، ثُمّ أُمِر به فَسُحِبَ على وجْهِهِ حتى أُلْقِي في النّار، وَرَجلٌ وسّعَ الله عليه وأعْطاهُ مِنْ أصنافِ المالِ كُلّه فأتى بهِ فَعَرّفَهُ نِعَمَه فَعَرفَها قال: فَما عَمِلْتَ فيها؟ قال: ما تَركتُ مِنْ سبيل

---

(١) الكهف:١١٠.

تُحِبُّ ان يُنْفق فيها إلاّ أنْفَقْتُ فيها لَكَ، قال: كذَبْتَ ولكنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقالَ هو جوادٌ فَقَدْ قيل، ثُمّ أمِرَ بهِ فَسُحِبَ على وَجهِهِ، ثمّ أُلقي في النار[1].

واتە: بەراستی یەکەم کەسانێك لە ڕۆژی دوایی دەهێندرێنەوە بەر دادگای پەروەردگار و دادبین لەسەر دەکرێت، پیاوێکە شەهید بووە، ناز و نیعمەتەکانی پێ دەوترێت، ئەویش دەیانناسێتەوە، خوای گەورە دەفەرمووێ: چۆن ڕەفتارت لەگەڵییان کرد، پیاوەکە دەڵێ: لە پێناو تۆ جەنگام تا شەهید بووم، خوای گەورە دەفەرمووێ: درۆت کرد، بەلاّم تۆ جەنگای تا پێت بووترێ ئازاو بە جەرگی، پێشت وترا لەبەر ئەمە خوای گەورە فەرمان دەدات لەسەر ڕوو ڕابکێشرێت تا دەخرێتە ئاگرەوە.

دوای ئەمە پیاوێکی دیکە دەهێندرێت، زانست فێربووەو خەڵکی دیکەشی فێر کردووە و قورئانیشی خوێندووەتەوە، بە هەمان شێوە خوای گەورە ناز و نیعمەتەکانی خۆی پێ نیشان دەدات ئەویش دەیاناسێتەوە، خوای گەورە پێ دەفەرمووێ چۆن ڕەفتارت لەگەڵیان کرد، پیاوەکە دەڵێ:

زانست فێربووم و خەڵکی دیکەشم فێر کرد و قورئانیشم لە پێناو تۆدا خوێندەوە، خوای گەورە پێی دەفەرمووێ: درۆت کرد، بەلاّم تۆ زانست فێربووی تا پێت بووترێ زانای، قورئانیشت خوێندەوە تا پێت بووترێ قورئانخوێنێکی باشە، پێشت وترا، دواتر خوای گەورە فەرمان دەدات ئەویش لەسەر ڕوو ڕابکێشرێت تا دەخرێتە ئاگرەوە، ئینجا پیاوێکی دیکە دەهێنن

---

(١) أخرجهُ مسلم، كتاب: الأمارة، باب: من قاتل للرِّيا والسّمعة، أستحقَّ النار، برقم (١٩٠٥)، ص٧٠١.

خوای گەورە دەوڵەمەندی کردبوو، لە هەموو جۆرەکانی ماڵی پێی بەخشیبوو، ئەویش دەهێنرێتە بەر دادگای پەروەردگار خوای گەورە ناز و نیعمەتەکانی خۆی پێ دەڵێتەوە، ئەویش پییان دەزانێتەوە خوای گەورە پێ دەفەرمووێ چۆن رەفتارت لەگەڵیان کرد، پیاوەکە، دەڵێ: لە پێناو تۆدا و لە هەموو ئەو رێگایانەم دەبەخشییەوە کە تۆ بێت خۆش بوو، خوای گەورە دەفەرمووێ: درۆت کرد، بەڵام تۆ ئەم کارەت کرد تا پێت بووترێ بە خشندەی و چاوتێری (سخي) پێشت وترا، پاشان خوای گەورە فەرمان دەدات لەسەر روو رابکێشرێت تا دەخرێتە ئاگرەوە.کەواتە ئەوەی مەبەستی بەردەوام بوونە لەسەر ئەم رێگایە تا بگاتە لای خوای گەورە، ئەوا دەبێ کارو کردەوەکانی دوور بن لەخۆدەرخستن، بەشێوەیەکی گشتی هەر کردەوەیەك ئەگەر بۆ خوای گەورە بێ ئەوا بەردەوام دەبێ، بەهۆیەوە بەرزدەبێتەوە ئەگەر بۆ خوای گەورەش نەبێ ئەوا خێرا کۆتایی پێ دێ و دەبڕێتەوە، وەکو پیاوێك لەلای ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (رحمەتی خوای لێ بێ) باسی راست گۆیی‌و دڵسۆزی کرد، پێشەوا ئەحمەدیش وتی: (بهذا ارتفع القوم)[1]، واتە: بەهۆی دڵسۆزییەوە گەلان بەرزبوونەتەوە.

لەمەوە بۆمان بەدەردەکەوێت کە یەکەم هەنگاوی بەردەوامبوون بریتییە لە دڵسۆزی‌و راست کردنەوەی نیەت.

---

(١) مناقب الامام احمد بن حنبل، ص٢٦٥.

سێیەم: وەرگرتنی زانستی شەرعی:

چرای ڕۆناك کەرەوەی تاریکەکان زانستی شەرعییە کە بەهۆیەوە ڕێگای ڕاست و کەسی چاك دەناسرێتەوە، کەواتە بۆ وەرگرتنی ئەم زانستە چەند هەوڵ بدەی ئەوەندە یارمەتیدەرت دەبێت، کە بەئاسانی بەهەشتی خوای گەورە بەدەست بێنی.

عن أبي هريرة(رضي الله عنه) أن رسول الله (ﷺ) قال(مَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَلتَمِسُ فيه عِلماً سَهَّلَ اللهُ لَهُ طَرِيقاً إلى الجنّةِ)(١).

واتە: هەرکەسێك ڕێگای وەرگرتنی زانستی(شەرعی) گرتەبەر ئەوا خوای گەورە ڕێگای چوونە بەهەشتی بۆ ئاسان دەکات. بەڵام دەبێ مەبەستی لەوەرگرتنی بۆ خوا بێت نەوەك بۆ کۆکردنەوەی پارەو پولو خۆ دەرخستن لەنێو خەڵك، وەکو پێغەمبەر دەفەرمووێ: (مَنْ تَعَلَّمَ العِلْمَ لِيُباهي بِهِ العُلَماء، ويُجاري بِهِ السُّفَهاء، ويَصرفَ به وجوهِ الناس إليه، أدْخَلهُ جَهَنّم)(٢).

واتە: هەر کەسێك زانست بۆ ئەوە فێر بێت تا خۆی لەسەر زانایان هەڵبکێشێت، دەمەقاڵێ لەگەڵ کەسی کەم ئەقڵ بکات و لەگەڵیان پێدابچێت (تا خەڵك بزانێت زیرەکە)، یان تا خەڵك روو لەو بکات، ئەوا خوای گەورە لەسەر ئەم کردەوەی دەیخاتە دۆزەخەوە. لەبەر گرنگی زانست پێغەمبەر

---

(١) أخرجهُ مسلم: كتاب الذكر والدعاء و التوبة والاستغفار، باب: فضل الاجتماع على تلاوة القران وعلى الذكر برقم(٢٦٩٩) ص:٩٥٨.

(٢) اخرجه ابن ماجه في (سننه) باب: الانتفاع بالعلم والعمل به برقم (٢٦٠)، ٦٣، وحسنه الالباني.

(ﷺ) وەرگرتنی زانست بەفەرز داناوە وەکو دەفەرمووێ: (طَلَبَ العِلمِ فَريضَةٌ على كُل مُسلم) [1]. واتە: وەرگرتنی زانست فەرزە لەسەر هەموو مسوڵمانێك.

هەر لەبارەی وەرگرتنی زانست پێشەوای سوننە (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل)، لەگەڵ ئەو هەموو زانستەی خۆی ئینجا دەیفەرموو (انا اطلبُ العلمِ الى انْ ادخلُ القبرَ)[2] واتە: من داوای زانست دەکەم تا ئەو کاتەی دەچمە گۆڕەوە، ئەمەش جەخت کردنەوەیە لەسەر گرنگی وەرگرتنی زانست بەمەرجێك وەرگرتنی زانست پەلکێشت نەکا بۆ بەخۆ سەرسامو بوونو سستبوونەوەی وازهێنان لێی.

کەواتە دینی خوای گەورە بەزانستەوە وەربگرە تا بتوانی بەسەر هەموو ئەو گومانانەی کە دێتە ڕێت زاڵ ببی وسست نەبیەوە لەعیبادەت کردندا، تاوەکو زیاتر لەخوای گەورە نزیك ببیەوە وەکو سوفیان دەفەرمووێ (مازاد رجل علماً إلاّ زاده الله قُرباً) [3]. واتە: هەرپیاوێك زانستی زیاتر بوو ئەوا تەنها لەخوای گەورەوە نزیکتر دەبێتەوە.

---

(١) أخرجه ابن ماجه في (سننه) باب: فضل العلماء والحث على طلب العلم برقم(٢٢٤) ص:٥٦، صحيح الجامع الصغير برقم(٣٩١٣) ٢/٧٢٧.

(٢) مناقب الامام احمد بن حنبل، ص٣٧.

(٣) الزهد برقم(١٩٤٠) ص:٣٨٤.

چوارەم: کارکردن(العمل):-

کارکردن بەرهەمی ڕاستی دڵسۆزیە، ڕەنگ دانەوەی زانستی وەرگیراوە، نیشانەی خۆشەویستی خوای گەورەیە، کەواتە: هەوڵ بدە بەردەوام بیت لەئەنجامدانی کاروکردەوەی چاك ئەگەر کەمیش بێت، بەهیچ شێوەیەك واز لە کاروکردەوەی چاك نەهێنی چونکە ئەمە خۆشەویسترین کاروکردەوەیە لای خوای گەورە، وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ:(.... واعلَموا أن أَحَبَّ العَمَلِ الى اللهِ أَدْوَمُهُ وإن قَلَّ)[1]. واتە: بزانن خۆشەویسترین کردەوە لای خوای گەورە ئەو کردەوەیە کە بەردەوام ئەنجام بدرێ ئەگەر کەمیش بێ.

بەم جۆرە کاروکردەوەکان واچاکە لەپاش ئەنجامدانیان لەبیر بکرێنو باس نەکرێنو زیاتر لەسنووری دیاری کراودا ئەنجام نەدرێ چونکە بەدەر لەسنووری خۆی بێزاری لێدەکەوێتەوە، کە ئەمەش کاریگەری خراپی لەسەر ئەنجامدانی بەندایەتی کردن دەبێتو بەرەو لاوازی وسست بوونەوەت دەبات. وەرگرتنی دین بەنەرم و لەسەر خۆیی وات لێ دەکات بەردەوام بیت لەسەری، بەڵام بەپێچەوانەوە وەرگرتنی بەزیادەڕەوی توندی لەچوارچێوەی قورئان و سوننەت ئەوا لەکۆتاییدا ئەگەری ئەوە هەیە بەرەو بێ دینی و سست بوونەوەت ببات.

---

(١) أخرجه مسلم: كتاب: صفة القيامة والجنة والنار، باب: لن يدخل احد الجنة بعمله بل برحمة الله تعالى برقم(٢٨١٨) ص:١٠٠١.

پێنجەم: پشت بەست بەخوا (التوكل):

هەموو مرۆڤێك لەژیانی ڕۆژانەی بەشێوەیەكی گشتی لەهەندێ كاتو شوێندا هەست بەلاوازیو بێ دەسەڵاتی خۆی دەكات، دەزانێت بە بەردەوام پێویستی بەزاتێكە پشتی پێ ببەستێ بۆ ئەوەی یارمەتی بدات و سەركەوتووی بكات، بێگومان خودای (الْحَيُّ الْقَيُّوم)(١)، (الصمّد) (٢)، (القوي) (٣)، (الجبار)(٤)، (الغنيّ)(٥)، (الحفيظ)(٦)، (الفتاح)(٧)،(الوهّاب)(٨)،(الرزّاق) (٩) كەواتە: خوای گەورە باشترین زاتە كە متمانەی پێبكرێ و پشتی پێ ببەسترێ، بۆ بەدەستهێنانی ڕۆزی و سەركەوتنو شیفاو هێنانی قازانج و لادانی زیانو یارمەتی وەرگرتن ئەمەش سیفەتی باوەڕدارانەو هۆكارێكی بەهێزی چالاكبوونە بۆ بەردەوامی، هەروەها دابەزینی هێمنی و ئارامییە بەسەر دڵ و مێشكدا .

---

(١) زیندووی هەتا هەتاییێ و هەڵسوڕێنەری بونەوەرەكانە.

(٢) جێی مەبەست و نیازە لە هەموو پێداویستییەكان.

(٣) توانایە بەسەر هەموو توانایەك و هێزێكدا.

(٤) خاوەن دەسەڵاتی ناچاركارە.

(٥) دەوڵەمەندە.

(٦) پارێزەری هەموو شتەكانە.

(٧) دەروكەرەوەی هەموو دەرگاكانە.

(٨) بەخشەری بێبەرامبەرە.

(٩) ڕۆزیدەری هەموو گیانلەبەرانە.

ماناى (التوكل):

وشەی (توکل) لەزاراوەی زمانەوانیدا بەمانای (إظهار العجْز والإعتماد على الغير)[1]. واتە: دەرخستنى بێ هێز و لاوازییەو پشت پێ بەستنە بە کەسێکی دیکە.

بەڵام (توکل) لە ڕووی زاراوەییدا زیاتر لەپێناسەیەکی بۆ کراوە:

١-التوكل: عبارة عن إعتماد القلب على الوكيل وحدهُ[2].

واتە: (توکل) دەستەواژەیەکە بە مانای پشت پێ بەستنی دڵە بە تاکە زاتێك کە کردووەتە پشتو پەنا ومتمانەی خۆت کە (الله)یە.

٢- قال الحسن: إن التوكل العبد على ربِّهِ أنْ يَعْلَمَ أنّ الله هو ثقته[3].

واتە بەڕاستی پشت بەستنی بەندە بە پەروەردگاری ئەوەیە کە بزانێت بە تەنها (الله)یە جێگای متمانەیی ئەو.

٣- قال إبن رجب: حقيقة التوكل هو صدق إعتماد القلب على الله عزّ وجلّ في إستجلاب المصالح ودَفع المضارّ مِن أمور الدنيا والآخرة كُلّها، وكِلَةُ الأُمور كُلّها إليهِ وتحقيق الإيمان بأنه لايُعطي ولايمنعُ ولايَضُرُّ ولاينفع سواه[4].

واتە: ڕاستەقینەی پشت بەستن بریتییە لە ڕاستی پشت پیبەستنی دڵە بە خوای گەورە بۆ بەدەستهێنانی بەرژوەندییەکان و لادانی زیانەکان لە

(١) معجم مقاييس اللغة، ٢/٦٤٣

(٢) أحياء علوم الدين ٤/٣٥١، مختصر منهاج القاصدين، ص٣٥٥

(٣) جامع العلوم والحكم ٢/٤٩٧

(٤) جامع العلوم والحكم ٢/٤٩٧

هەموو کاروبارەکانی دونیا و دوارۆژ، سپاردنیانە بەخوای گەورەو هاتنەدی باوەڕیش بەمجۆرە دروست دەبێت کە جگە لە خوای گەورە هیچ زاتێکی دیکە نییە ببیبەخشێ و ڕێگر ی بکات وزیان و قازانج بگەیەنێت.

٤-سُئِلَ يحيى بن معاذ (رضي الله عنه) متى يكون الرجل متوكِّلاً؟ فقال: إذا رضي بالله وكيلاً[١].

واتە: لە یەحیای کوڕی موعازییان پرسی (خوای لێ ڕازی بێ) کەی کەسێك دەبێتە کەسێکی پشت بەستوو؟ ئەویش لەوەڵامدا وتی: ئەگەر کەسەکە ڕازامەند بوو بەپشت بەستن‌و متمانێتی خوای گەورە.

٥- التوكل: حُسْنُ الظن بالله[٢]، واتە: مانای گومانی چاك بردنە بە خوای گەورە.

٦- التوكل: هو التسليم لأمر الرب وقضائه[٣].

واتە: ملکەچبوونە بەفەرمان و بڕیاری پەروەردگار.

٧-التوكل: هو التفويض إليه في كل حال[٤].

واتە: مانای گەڕانەوەی بڕیارە بۆ لای خوای گەورە لەهەموو بارودۆخێکدا.

٨-التوكل: التعلق بالله تعالى في كل حال[٥].

---

(١) المدارج السالكين، ٢/١٢٢، ١٢٨، ١٢٤

(٢) هەمان سەرچاوە.

(٣) هەمان سەرچاوە.

(٤) هەمان سەرچاوە.

(٥) هەمان سەرچاوە.

واتە:مانای پەیوەستبوونی دڵە بەخوای گەورە لە هەموو هەڵومەرجێکدا.

٩-قال حاتم الزاهد (مثل المتوكّل مَثَلُ رَجُلٍ أسْنَدَ ظهْرَهُ إلى جبل) [1].

واتە: نموونەی کەسێکی پشت بەستوو بەخوا گەورە هاوشێوەی کەسێکە پشتی بەچیایەکدا بێت.

(التوكل) لە قورئانی پیرۆزدا:

خوای گەورە فەرمان بە موسڵمانان دەکات کە پشت بەخوای گەورە ببەستن‌و تەنانەت کردوویەتییە نیشانەیەکی زەقی باوەڕ، وەکو دەفەرمووێ: ﴿وَعَلَى اللّهِ فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ [2].

واتە: پشت بە خوای گەورە ببەستن ئەگەر ئێوە بڕوادارن.

کەواتە: نیشانەی بڕواداریيەتی لە کاتی پشت بەستن رەنگدەداتەوە، لە یادمان نەچێت پشت بەستن بە خوای گەورە زۆرێك بەرهەمی هەیە لەمانە:

قال تعالى ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ [3].

بەمانای هەرکەسێك پشت بە خوای گەورە ببەستێت و متمانەی پێی هەبێت‌و کاروبارەکانی گەڕاندەوە لای خوای گەورە ئەوا خوای گەورە بەسیەتی بۆ ئەوەی بیپارێزیو سەری بخات و کاروبارەکانی بۆ ئاسان بکات...

---

(١)الإمتاع والمؤانسة، ص ٢٤٧.

(٢) المائدة: ٢٣

(٣) الطلاق: ٣

٢-بەدەستهێنانی خۆشەویستی خوای گەورە:

قال تعالی ﴿إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾[١].

واتە: بەراستی خوای گەورە ئەو کەسانەی خۆش دەوێت کە پشت بە خوای گەورە دەبەستن.

٣-پارێزراوبوون لە پیلانی شەیتان:

قالت تعالی: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾[٢].

شەیتان هێز و دەسەڵاتی بەسەر ئەوانە نییە کە باوەڕییان هێناوەو تەنها پشتییان بە پەروەردگاریان دەبەستن.

کەواتە: (باوەڕبوون) لەگەڵ (پشت بەستن) بە هۆی بوونی ئەم دوو سیفەتەوە خوای گەورە بەندەکەی خۆی دەپارێزی و ڕێگرییان لێ دەکات لەوەسوەسەکانی شەیتان، بوونی ئەم دوو سیفەتەش سەردەکێشێ بۆ ئەوەی بەندەکە بەردەوام بێت و نەوەستێت لەم ڕێگایەدا.

---

(١) آل عمران: ١٥٩

(٢) النحل: ٩٩

(التوكل) لەفەرموودەكانی پێغەمبەردا(ﷺ):

پێغەمبەر (ﷺ) بایەخێكی تایبەتی بە بابەتی (توكل)ی داوە زیاتر لە فەرموودەیەكی لەسەر فەرمووە، یەكێك لەم فەرموودانە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێ: (لَوْ أنكُمْ تَتَوكّلونَ على الله حقّ تَوكُّلِه لَرَزَقّكُم كما يُرْزَق الطير، تَغْدو خِماصاً وتَرُوحُ بِطانا)[1].

واتە: ئەگەر ئێوە بەڕاستی پشت بە خوای گەورە ببەستن، بە پشتبەستنێكی هەق و راستگۆیانە، ئەوا خوای گەورە رۆزیتان پێ دەدات، وەكو چۆن رۆزی دەداتە باڵندە كە بەیانیان بەسیقەدانەیەكی بەتاڵ دەڕوات و ئێوارانیش بە تێرییەوە دەگەڕێتەوە. (توكل) لە فەرموودەیەكی دیكەدا بەم جۆرە هاتووە:

عَنْ المُغيرة بن أبي قُرّة السدوُيسي قال: سمعت أنس بن مالك يقول: قال رَجُلٌ يا رسول الله (ﷺ) أعْقِلُها وأتَوكلُ أو أطْلِقُها وأتوكّل؟ قال: أعْقِلْها وتَوَكّل[2].

---

(١) أخرجه الترمذي في (سننه) كتاب: الزهد، باب : التوكل على الله، برقم ٢٣٤٤، ص٢٩٥ وإبن ماجة في (سننه) كتاب: الزهد باب: التوكيل واليقين، برقم ٤١٦٤، ص٦٩٢، والحاكم في المستدرك كتاب: الرقاق ، برقم (٧٨٩٤) ٣٥٤/٤، وإبن خزيمة في (صحيحه) كتاب التوكل: برقم (٣٢٨٨) ١٣٧٧/٣، سلسلة الأحاديث الصحيحة كتاب: التوبة والمواعظ والرقائق برقم (١٣٧)، ص٤٩

(٢) أخرجه الترمذي في (سننه) كتاب: صفة القيامة والرقائق والورع، برقم ٢٥١٧، ص٥٦٧ وإبن خزيمة في (صحيحه) كتاب: التوكل، برقم (٣٢٨٢) ١٣٧٨٦/٣ صحيح الجامع الصغير برقم (١٠٦٨) ٢٤٢/١

واتە: (ئەنەس خوا لیٚ رازی بیٚ) دەلیٚ گویٚم لەپیاویٚك بوو وتی ئەی پیٚغەمبەری خوا (ﷺ) وولاخەکەم توند ببەستمەوە و پشت بە خوای گەورە ببەستم یان نەیبەستمەوە بەرەلای بکەم و پشت بە خوای گەورە ببەستم، پیٚغەمبەر (ﷺ) فەرمووی بیبەستەوە و پشت بە خوای گەورە ببەستە.

ئەم دوو فەرموودەیەی سەرەوە چەند پەند و وانەیەکمان فیٚر دەکات:

أ-پشت بەستن بەبیٚ کارکردن پوچو بەتالە.

ب-کارکردن بەبیٚ پشت بەستن ئەمەشییان پوچ و بەتالە.

جـ-دەبیٚ لەگەل کارکردندا پشت بەخوای گەورە ببەستریٚ وەکو نەمانەوەی بالندەکان لەناو هیٚلانەی خۆیان و دەرچوونیان بۆ دەرەوە.

د-دەستگرتن بە هۆکارەکان لە کاتی کارکردندا بەلام بەبیٚ ئەوەی پشتی پیٚببەستریٚ بەلکو تەنها پشت بە خوای گەورە ببەستریٚ وەکو بەستنەوەی ولاخەکە وپشت بەستن بەخوای گەورە نەوەك بە بەستنەوەکە.

بە تەواوکردنی ئەم بابەتە گەیشتینە ئەو ئەنجامەی کە پشت بەستن بەخوای گەورە گورِ و تین و هیٚز دەداتە کەسی پشت بەستووەکە و سەری دەخات بەسەر بەربەستەکان بەردەوامی دەکا تا دوا ساتەکانی ژیانی.

شەشەم : پابەندبوون بە کۆمەڵی مسوڵمانان:

هەوڵبدە لەکۆمەڵی مسوڵمانان جیانەبیەوە، جا چ ئەنجام دانی نوێژی کۆمەڵ بێت یان کارکردن بێ لەگەڵیان چونکە هەر چەند لەڕووی ژمارەوە مسوڵمانان بەیەکەوە زۆر بن ئەوا شەیتان پیلانەکانی لاواز تر دەبێ و زیاتر دوور دەکەوێتەوە، وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ:(فَمَنْ أرادَ مِنكُم بَحبُوحةَ الجّنة فَليَلزِم الجماعةَ فإنَّ الشَّيطان مع الواحد، وهو مِنَ الإثنين أبْعدَ)[1].

واتە: هەر کەسێك لەئێوە دەیەوێت بچێتە ناوەراستی بەهەشت، ئەوا باپابەند بێ لەگەڵ کۆمەڵی مسوڵمانان، لێیان جیانەبێتەوە، لەبەرئەوەی شەیتان لەگەڵ یەك کەس دایە، ئەگەر بوونە دووکەس ئەوا شەیتان دوورتر دەکەوێتەوە.

برا وخوشکی مسوڵمانم نموونەی مسوڵمان وەکو مەڕێك وایە، ئەگەر لە مێگەلەکەی دابڕێ ئەوا زۆر بەئاسانی گورگ پەلاماری دەداتو زیاتی پێ دەگەیەنێت، کەواتە تۆش ئەگەر لە کۆمەڵی مسوڵمانان دابڕای یان دوورکەوتیەوە، ئەوا زۆر بەئاسانی دوژمنانی خواو پێغەمبەر(ﷺ) هەلی زێڕینیان بۆ دەڕەخسێو بەهۆی دروشمە بریقەدارەکانیانەوە ڕێگای ڕاستت لێ دەشێوێننو خوڕەوشتت تێکدەدەن. کەواتە تا ئەو پەڕی توانات هەوڵ

---

(١) أخرجه الحاكم في(المستدرك) كتاب: العلم، برقم(٣٨٧) ١/ ١٩٧، سلسلة الاحاديث الصحيحة، باب: الخلافة والبيعة والطاعة والامارة برقم(١٧٢١) ص:٣٠٧.

بده هاوڕێی چاك لەدەست مەدە چونكە هاوڕێیەتی گرینگە لەسەر ژیانی ڕۆژانەتدا، قال رسول الله(ﷺ): (الرَّجُلُ على دين خَليلهِ فَليَنْظُرْ أحدُكُمْ مَنْ يُخالِلُ) [1].

واتە: پیاو لەسەر دینی خۆشەویستەكەیەتی، لەبەر ئەوەی هەریەك لەئێوە با سەیر بكات هاوڕێیەتی كێ دەكات. بزانی خورەوشتی بەرزە یان بەدڕەوشتە، ئەمینە یان خائینە.... لەشوێنێكی دیكەدا پێغەمبەری خۆشەویستو دڵسۆزمان(ﷺ) ئامۆژگاریمان دەكات كە تەنها هەڵسوكەوتو خزمایەتی و گەڕان و دانیشتنمان لەگەڵ باوەڕداران بێت، وەكو دەفەرمووێ:(لا تُصاحِبْ الاّ مُؤمناً) [2].

واتە: هاوڕێیەتی كەس مەكە تەنها باوەڕداربێ نەبێ، بەكورتی: ئەگەر بەنیازی لەسەر ئەم دینە بەردەوام بی و گۆڕانكاری خراپت بەسەر نەیێت، ئەوا هاوڕێیەتی مسوڵمانی خاوەن خورەوشتی بەرز بكە.

---

(١) اخرجهُ الترمذي في(سننه) كتاب: الزهد، باب: ماجاءَ في أخذ المال، برقم(٢٣٧٨) ص:٥٣٥، سلسلة الاحاديث الصحيحة، باب: الايمان والتوحيد والدين والقدر، برقم(١٠٤٧) ص:١٩٢.

(٢) اخرجهُ الترمذي في(سننه) كتاب: الزهد، باب: ماجاءَ في أخذ المال، برقم(٢٣٧٨) ص:٥٣٥، سلسلة الاحاديث الصحيحة، باب: الايمان والتوحيد والدين والقدر، برقم(١٠٤٧) ص:١٩٢.

حەوتەم: بەرەنگاربوونەوەو جەنگ کردن لەگەڵ حەزو ویستەکان:

حەز ویستەکان پاڵنەرێکی سەرەکین کە بەردەوام هانی مسوڵمانان دەدەن بۆ خراپە کردن، بۆیە وا پێویست دەکا بەردەوام ڕێگریو بەرەنگاربوونەوەی لەبەرامبەردا بکرێت، چونکە ئەگەر فەرامۆشتکرد، بەرەنگار نەبوویەوە ئەوا بزانە بەرەو کۆتایی شەڕ (سوء الخاتمة)ت دەبات، قال تعالى: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾[1].

واتە: بەڕاستی نەفس هەمیشە فەرمان بەخراپە دەکات. وریابە ئەگەر خۆت بەدەستەوەداو بوویتە بەندەی ئەم نەفسەو گوێڕایەلیت کرد ئەوا ئەستەمە لەم ڕێگایە بەردەوام بی، نمونەی ئەم خۆە بەدەستەوەدانە وەکو مێگەلە مەڕێکە رابسپێریە گورگێك پێ ی بلێی شوانەتی ئەم مەڕانەم بۆ بکە، ئایا چی لەم گورگە چاوەڕێ دەکەی؟

وەلامەکە ئاشکرایە تەنها خراپە و بەس، بزانە ئەم نەفسەش بۆ مسوڵمان بەم جۆرەیە ئەگەر سنوور دارت نەکرد ئەوا زۆر بەئاسانی بەسەرت دا زاڵ دەبێ، گۆڕانکاری خراپت بەسەر دەهێنێت تا ئەو ڕادەیەی تووشی ئەنجامدانی جۆرەها گوناه و بەدرەوشتی دەبی، کە بەخەیاڵیش بیرت لێنەکردۆتەوە. خوای گەورە ئاگاداری پێغەمبەر داود(علیە السلام) دەکاتەوە دەفەرمووێ ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾[2]. واتە: شوێن حەز

---

(١) یوسف: ٥٣.

(٢) ص:٢٦.

ویست مەکەوە (لەحوکمکردندا) ئەگەر وا بکەی ئەوا ڕێگای ڕاست و بەهەشتت لێ وون دەبێت. کەواتە: بەردەوام بوون و لانەدان لە سەر ئەم ڕێگایە بەستراوە بەجیهاد و تێکۆشان لەگەڵ هەواونەفسدا. وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾[1] واتە: ئەوکەسانەی کەلەپێناو ڕەزامەندی ئێمەدا تێکۆشانو جیهادیان (لەگەڵ هەواو نەفسیان) کردووە ئەوە بێگومان ئێمەش ڕێنماییان دەکەین بۆ ڕێگاکانی بەهەشتو گەیشتنیان بەئێمە. کەواتە: یەکێك لەگەورەترین جیهادو خۆماندووکردن ئەو جیهادەیە کە لەگەڵ هەواو نەفس دا دەکەویە جەنگ.وەکو پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (أفضَلُ الجهادِ أنْ يُجاهِدَ الرَّجُلُ نفسَهُ وهواهُ)[2].

واتە: گەورەترین جیهاد ئەوەیە کە کەسێك جەنگ و جیهادی هەواونەفسی دەکات.

قال رسول الله(ﷺ) (المُجاهِدُ مَنْ جاهَدَ نَفسَهُ في الله)[3].

واتە: جەنگاوەر (مجاهد) ئەو کەسەیە کە جەنگ و تێکۆشان لەپێناو خوای گەورەدا لەگەڵ نەفسی خۆیدا دەکات.

---

(١) العنكبوت:٦٩.

(٢) صحيح الجامع الصغير برقم(١٠٩٩) ٢٤٧/١.

(٣) اخرجه الترمذي في (سننه) كتاب فضائل الجهاد، باب: ماجاء في فضل من مات مرابطاً برقم (١٦٢١)، ص٣٨٢. صحيح الجامع الصغير برقم (٦٦٧٩) ٨١٣٣/٢.

تا ئەم جەنگە بەردەوام بێ ئەوا ڕۆیشتن لەسەر ئەم ڕێگایە بەردەوام دەبێ، چۆك دانان‌و شکست هێنان لەم جەنگە بەگوێڕایەڵی کردنی هەواونەفس دەست پێ دەکات پاشان لادان لەسەر ئەم ڕێگایەی لێ دەکەوێتەوە.

بشری حافی(رەحمەتی خوای لێ بێ) دەفەرمووێ : البلاء كُلُّه في هواك، والشفاءُ كُلُّه في مُخالَفَتكَ إيَّاهُ[1].

واتە: بەڵاو کارەسات و لەناوچوونت هەموو هۆیەکەی هەواو نەفستە، وەچارەسەرکردنیشی هەموو لە بەگوێ نەکردنیەتی.

قيل ليحيى بن معاذ: مَن أصَحُّ الناس عَزماً؟ قال: الغالبُ لهواه[2]. واتە: پرسیاریان لە یحیای کوڕی معاز کرد: وتیان کێ لەهەموو کەس زیاتر هێزو توانای هەیە، ووتی: ئەو کەسەی کە بەسەر نەفسی دا زاڵ دەبێ.

کەواتە بەگوێ نەکردنی هەواو نەفس مانای کارکردنی عەقڵ‌و بەرز ڕاگرتنی کەسایەتییە، بەردەوام بوونیەتی لەسەر ئەم رێگایە.

---

(١) روضة المحبين ونزهة المشتاقين، ص:٥٣٠.

(٢)روضة المحبين ونزهة المشتاقين، ص:٥٣٢.

هەشتەم: لیَ پرسینەوە لەگەلّ نەفس:

لێپرسینەوە پێویستو گرنگە چونکە بەهۆیەوە دەزانریَ بەرەو کام ئاراستە دەڕۆی، بەرەو بیَ دینی یان بەرەو دینی خوا و خورەوشتی بەرزی ئیسلام.

بزانە ئەم سست بوونەوەو لادانە لە ڕێگای ڕاست بەشەو و ڕۆژێك ڕوونادات، بەلّکو ئاگاداربە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ واز لەچاکەیەك دەهێنی و خراپەیەك لە شوێنیدا ئەنجام دەدەی، لەبەر ئەمە پێویستە هەموو کاتێك لیَ پرسینەوە لەگەلّ نەفست بکەی، ئەگەر گوناهت کردووە تۆبە بکەی و چاکەی لە دوای ئەنجام بدەی تاوەکو خۆت ڕاست بکەیەوە لە ڕووخاندن و بەردەوام ببیت لەم ڕێگایە، پێشەوا عومەر(خوا لێی رازی بیّ) دەفەرمووێ(حاسِبوا أنفُسَكُم قَبلَ أن تُحاسَبوا، وتَزَيّنوا لِلعَرضِ الاكبر)[1].

واتە: لێپرسینەوە لەگەلّ خۆتان بکەن پێش ئەوەی لێپرسینەوەتان لەگەلّدا بکریَ،کردەوەکانتان هەلّبسەنگێنرێت. موسلّمانی ژیر ئەو کەسەیە بەبەردەوام سەرکۆنەی نەفسی خۆی دەکات و کارو کردەوە بۆ دوای مردن ئەنجام دەدات، کەواتە لێپرسینەوە پێویستە لەکاتی ڕۆیشتن لەسەر ئەم ڕێگایە تا خالّی لاواز چاك بکرێتەوە لایەنی بەهێزیش بەهێز تر بکریَ و پەرەی پیَ بدریَ، بوونی لێپرسینەوە مانای بەردەوامی یە و نەبوونی لێپرسینەوەش مانای هەلّدێر و رووچوونە لەناو زەلکاوی گوناه و پاشانیش لادانە لەسەر ڕێگای ڕاست.

---

(١) اخرجه الترمذي في (سننه) كتاب: صفة القيامة والرقائق والورع برقم(٢٤٥٩) ص:٥٥٤.

نۆیەم: خۆ پاراستن لەناو قەڵاکانی بەندایەتی کردن:

خوای گەورە لەڕێگای پێغەمبەرەوە(ﷺ) وەکو ڕەحمەتێك قەڵای بەهێزی تەرخان کردووە، دەرگاکەی لەبەرامبەر ئەنجامدانی هەندێك لە بەندایەتی کردندا دەکاتەوە تا موسڵمانان دەستی پێوە بگرن، بەهۆیەوە بچنە ناو قەڵاکان بۆ ئەوەی پارێزراو بن لە پیلانو هێرشی شەیتانەکانی مرۆڤ و جنۆکەکان، بێگومان هەوڵدانی ئەم شەیتانانە بۆ خراپ کردنی موسڵمانان ناوەستێ و بەردەوام دەبێ تا دوا ساتەکانی گیان (روح) دەرچوونی موسڵمانان.

لەم بەندایەتی کردنانەش: زۆر زیکر کردنە، زۆر زیکرکردن بەشێوەیەکی گشتی یارمەتی دەرێکی زۆر کاریگەرە لەسەر درێژە پێدانو بەردەوام بوون لەم ڕێگایەدا، خوای گەورەش بەهێزو دەسەڵاتی خۆی لەگەڵ ئەم کەسەدا دەبێت وەکو دەفەرموێت ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾[1] واتە: یادی من بکەن، تا منیش یادی ئێوە بکەم، خوای گەورە لەفەرموودەیەکی قودسی کە پێغەمبەر(ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوەو دەفەرمووێ (أنا مع عبدي اذا هو ذَكَرَنِي وتَحَرَّكَتْ بي شفتاه)[2] واتە: من لەگەڵ بەندەکەمم ئەگەر ئەو زیکری من بکاتو لێوەکانی بەزیکری من بجوڵێنێت. لەمانەش زیکری بەیانیانو ئێواران،

---

(١) البقرة: ١٥٢

(٢) اخرجه ابن ماجه في (سننه) كتاب: الادب، باب: فضل الذكر، برقم (٣٧٩٢)، ص٦٢٥، والحاكم في (المستدرك) كتاب: الدعاء والتكبير والتهليل والتسبيح والذكر، برقم (١٨/٢٤)، ١/٦٧٣. صححه الالباني في سنن ابن ماجه.

زیکری چوونه ژوورەوه و هاتنه دەرەوه لەناو مزگەوتو ماڵەوه، وتنی(١٠٠) جار لەم زیکره(لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك والحمد وهو على كل شيء قدير) بەتایبەتیش قورئان خوێندن کە بەهاری دڵانە، داگیرسانی نوره لەناو دڵان، سوتاندن و نەهێشتنی وەسوەسەکانی شەیتانە، بەرزبوونەوەی باوەڕە، بۆیە هیچ ڕۆژێك بەڕێ نەکەی بەبێ قورئان خوێندنەوە. بەکورتی بەردەوامبوون پێویستی بەئەوە هەیە کە دەمت بەردەوام تەڕ بێت بەزیکری خوای گەورە.

دەیەم: ئارام گرتن لەسەر بەردەوام بوون:-

ئارام گرتن گەورەترین نیعمەتە کە خوای گەورە دەبەخشێتە بەندەکەی چونکە بەهۆیەوە خۆشەویستی خوای گەورە بەدەست دەهێنی، هێزو توانای خوای گەورە بۆ خۆت و مسۆگەردەکەی، پاداشتی بێ پایان وەردەگری، سەرەڕای ئەمەش ئارام گرتن بۆ موسڵمان وەکو سەربازێکی نەدۆڕاوو قەلایەکی بەهێز وایە، کەشتی سەلامەتی پەرینەوەشە بۆ بەهەشت.

قال تعالى﴿وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا﴾[1]. واتە: ئەگەر ئێوە ئارامگربن (لەسەر ئەزیەت و ئازارەکانیان)، و لەخواترس بن و خۆپارێزگاربن (لە بەرامبەر گوناه) ئەوا پیلان و فێڵو شەڕی شەڕخوازان هیچ زیانتان لێ نادات(بەڵکوبەسەر خۆیاندا دەشکێتەوەو سەری خۆیان دەخوات).

---

(١) ال عمران: ١٢٠.

کەواتە هۆکاری سەرکەوتن بەسەر شەیتان و دوژمنان ئارام گرتنو لەخوا ترسیە.

وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ: (إعلم أنَّ النّصرَ مَعَ الصبرِ)[1]. واتە: بزانە بەڕاستی سەرکەوتن لەگەڵ ئارام گرتن دایە. ئارام گرتن هێزت پێ دەبەخشێ بۆ ئەوەی چۆك دانەنێی لەبەرامبەر هەواو ئارەزوو پیلانەکانی شەیتان.

ئارام گرتن لەسەر ئەنجام نەدانی گوناه و تاوان، لەسەر گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خوای گەورە، لەسەر هەموو ئەو ناخۆشیانەی کە دێنە سەر رێگات زۆر پێویستە، ئارام گرتن ڕەگێکە لە باوەڕەوەو لێی جیا نابێتەوە وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ: (أفضَل الایمان؟ الصبر والسماحة)[2]. واتە: باشترین و گەورەترین باوەڕ بریتیە لە(ئارام گرتن و گیانی لێبوردەیی)، کەواتە: هەر کەسێك ئارام گر نەبوو ئەوا باوەڕی تەواو نیە، بۆ ئەوەی بتوانی رۆژە ناخۆشەکانو بەربەستەکان ببڕیو بەسەریاندا زاڵ ببی، ئەوا دەبێ ئارامگرتن توێشوو (زاد)و زەخیرەت بێ. بانگەشەو بانگەوازی دینداریش ماوە کورت دەبێ ئەگەر ئارام گرتنی لەگەڵدا نەبێت، ئارامگرتن خاوەنەکەی تەنها بەبەهەشت دەسپێرێ وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ ﴿وَالمَلاَئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ سَلاَمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾[3].

---

(١) أخرجه احمد في(مسنده) برقم(٢٨٠٠).

(٢) صحيح الجامع الصغير برقم(١٠٩٧) ١/٢٤٧.

(٣) الرعد:٢٣–٢٤.

واتە: فریشتەکان لە هەموو دەرگاکان لێیان دەچنە ژوورەوە پێشوازیان لێ دەکەن دەڵێن سەلامتان لێ بێت، بەهۆی ئەو ئارامیەوە کە گرتتان هاتنە ئەم شوێنە و باشترین ماڵە شوێنتان.

یازدەهەم: پاڕانەوە:-

پاڕانەوە چەکی موسڵمانانە، خاڵی پەیوەندیە بەو زاتەی کە پەروەردگاری جیهانە، زانایە بە هەموو شتێك، تواناداره بەسەر هەموو شتێك، هیچ شتێکی لێ وون نابێت جا چ گەورە بێ یان بچووك چ لە ئاسمان بێ یان زەوی یان دەریاکان، ئەو زاتەیە کە دەمانپارێزی لە وەسوەسەی شەیتانەکان، لەبەر ئەمە دەبێ زۆر داوای لێ بکەین کە ڕێنماییمان بکات بۆ سەر ڕێگای ڕاست، وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿اهدِنَــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ﴾[1] واتە: ڕێنمونیمان بکە بۆ ڕێگای راست. لەبەر گرنگی بابەتەکە خوای گەورە ئەم پاڕانەوەی لەناو نوێژدا کردۆتە فەرز کە دەبێ ڕۆژێ چەندەها جار پێی بپارێینەوەو داوای لێ بکەین ڕێنماییمان بکات بۆ سەر ڕێگای ڕاست، کەواتە لەیادمان نەچێت.

سروشتی دڵی مرۆڤ وایە کە زوو زوو گۆڕانکاری بەسەردادێت لەبەر ئەوە خوای گەورە پاڕانەوەیەکمان فێر دەکات کە پێی بپارێینەوە کە دەفەرمووێ﴿رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ

---

(١) الفاتحه:٦.

الْوَهَّابُ﴾[1]. واتە: ئەی پەروەردگارمان دڵەکانمان لەڕاستیو هیدایەت لامەدەو ڕاگیراوی بکە پاش ئەوەی کە هیدایەتت داوینو لەلای خۆتەوە بەزەییمان پێ ببەخشە بەمانای (دڵەکانمان ڕاگیراو بکە و سەرکەوتوومان بکە لە ئەنجامدانی کاری چاکە و ئەنجام نەدانی کاری خراپە) بەڕاستی بەخۆت بەخشێنەری.

هەروەها چیرۆکی ساحیرەکانی فیرعەون، کە فیرعەون بەهەموو هێزو دەسەڵاتی خۆی هەڕەشەی لێکردن بۆ ئەوەی واز بهێنن لەم ڕێگایە، ئەوانیش لەبەرامبەر ئەوەدا لەفیرعەون نەپاڕانەوە کەبەزەییان پێ بێتەوە بەڵکو لەخوای گەورە پاڕانەوەکە ڕاگیراویان بکات، خوای پەروەردگاریش پاڕانەوەکەیانی لەقورئانی پیرۆز بۆ تۆمارکردووین، تا ئێمەش دەست بەم پارانەوە بگرین لەو کاتەی دووچاری هەمان بارودۆخی ئەوان دەبینەوەو وەکو دەفەرمووێ: ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ﴾[2]. واتە: ئەی پەروەردگارمان ڕاگیراومان بکەو ئارامیمان بەسەر دابڕێژەو بەموسڵمانیەتی بمانمرێنە، بەمانای ئارامیمان پێببەخشە هەتا بەرگەی ئەشکەنجەو ئازار فیرعەون بگری بۆ ئەوەی لە هەق و ئیسلامەتی لانەدەین.

ئەگەر سەیری پێشەنگو خۆشەویستەکەمان بکەین سەرنج دەدەین لەگەڵ ئەوەی خوای گەورە لە هەموو گوناهەکانی پێشوو و پاشتری خۆش ببوو، موژدەی بەهەشتی پێ درابوو، هەروەها لە هەموو کەس زیاتر لە خوای

---

(١) ال عمران:٨.

(٢) الاعراف: ١٢٦.

گەورە دەترسا ، ئینجا زۆرترین پاڕانەوەی ئەمە بوو کە دەیفەرموو(یا مُقلِّبَ القُلُوب ثَبِّتْ قَلبي على دِينكَ) [1]. واتە: ئەی ئەو زاتەی دڵەکان دەگۆڕی دڵم ڕاگیراو بکە لەسەر دینەکەت. ئەی سەبارەت بە ئێمە کە لەم سەردەمە پڕ فیتنەو گوماناویە دەژین پێویست دەکات لەهەموو کڕنوشێك بەترسەوە ئەم پاڕانەوەیە دووبارە بکەینەوە، تاوەکو خوای گەورە بەردەوامەمان بکات لەسەر ئەم ڕێگایە پیرۆزە. پێغەمبەر(ﷺ) پاڕانەوەیەکی دیکەمان فێر دەکات تا پێی بپاڕێینەوە کە دەفەرمووێ (اللهُمَّ إنّي أسْألُكَ الثَّباتَ في الأمرِ والعزيمةَ على الرُّشد) [2]. واتە: ئەی خوایە داوات لێ دەکەم ڕاگیراو بەردەوامم بکەی لەسەر ئەم دینە، هێزو توانام پێ ببەخشە لەسەر ڕێگای ڕاست، ئیمامی حسن(ڕەحمەتی خوای لێ بی) هەر کاتێك ئەم ئایەتەی﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾[3] بخوێندبایەوە ئەوا دوعای دەکرد دەیفەرموو(اللهم انتَ رَبَّنا فارزُقنا الاستقامة) [4]. واتە: ئەی خوایە تۆ پەروەردگارمانی و بەردەوامیمان پێ ببەخشە.

---

(١) أخرجه الترمذي في (سننه) كتاب: القدر، باب: أن القلوب بين اصبعي الرحمن، برقم(٢١٤٠) ص:٤٨٣، وابن ماجه في(سننه) كتاب: الدعاء، باب: دعاء رسول الله(ﷺ) برقم(٣٨٣٤) ص:٦٣٢.سلسلة الاحاديث الصحيحة، باب: فضائل القران والادعية والاذكار والرقي برقم(٢٨٩٣) ص:٥٢٨.

(٢) أخرجه أحمد في(مسنده) برقم(١٧١١٤) ٣٣٨/٢٨، سلسلة الاحاديث الصحيحة باب: الفتن واشراط الساعة والبعث، برقم(٢٦٣٥) ص:٤٨١.

(٣) فصلت:٣٠.

(٤) الجامع لاحكام القران:٢٣٤/١٥.

بەربەستەكانی سەر ڕێگای بەردەوامبوون

بۆ گەیشتن بەبەهەشتو بەردەوامبوون لەسەر ڕێگای ڕاست، زۆر ئاستەنگو بەربەست لەبەردەوام موسڵمان هەیە، كە پێویستەزۆر بەهەستیاریو هوشیاریەوەمامەڵەیان لەگەڵدا بكات، چونكە ئەگەر وریا نەبێت لەوانەیە هەنگاوەكانی بوەستێتو بكەوێتە هەڵەو گیرخواردن بەهۆیانەوە لەمانە:-

یەكەم: ئافرەتان

زانایان جەخت لەسەر ئەوە دەكەنەوە كە تێكڵبوونو لێك نزیكبوونەوەی هەردوو ڕەگەز بەشێوازێكی ناشەرعیو ڕێگا پێنەدراو كاریگەری لەسەر پیاوانو ژنان بەجێدەهێلێت لەبەردەوامبوونیان لەسەر ئایین وەكو پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموویێت (ما تَركتُ بَعدي فِتْنَةً أضَرَّ على الرَّجالِ مِن النساء) [1].
واتە: گەورەترین فیتنە لەدوای خۆم جێم هێشتبێ و زیانی هەبێت بۆ سەر پیاوان ئەوا ئافرەتانن، بەڕاستی كاریگەری زۆر خێرایان هەیە لەسەر پیاوان.

لەفەرموودەیەكی دیكە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ : (...... واتقوا النساءَ فإنَّ أولَ فِتنَةِ بني اسرائيل كانَت في النساءِ) [2].واتە: خۆتان بپارێزن لە ئافرەتان چونكە یەكەم فیتنەی نەوەی ئیسرائیل لە ڕێگای ئافرەتان بوو.

---

(١) متفق عليه.

(٢) اخرجه مسلم، كتاب: الرقاق، باب: واكثر اهل النار النساء، وبيان الفتنة بالنساء برقم(٢٧٤٢) ص:٩٧٠.

قال سعيد بن المسيَّب: ما ايسَ الشيطانُ مِنْ احدٍ قطُّ إلاَّ أتاه مِنْ قِبَل النِّساء) [1]. واتە: گەر شەیتان لە هەوڵدان بۆ خشتەبردنی کەسێك بێ هیوا بوو، ئەوا لە ڕێگای ئافرەتەوە هەوڵی زەفەربردنی بۆ دەبات.

لەم بابەتە مەبەستمان ئەو ئافرەتانەوە بەکارە ناشیاوەکانیان کاریگەریان لەسەر باوەڕداران هەیە.

دووەم: خۆپاراستن لە پارەو پول و دونیا بەحەرامی:

ڕێبوارانی ئەم ڕێگایە، لەم ڕێگایەدا دونیایەکی شیرین و ڕازاوەی تێدا هەیە، خۆتی لێ بپارێزە چونکە ئەگەر هەرکەسێك لەسەری بوەستێ‌و زیادەڕەوی بکات لەتێکەڵ بوونیدا لەوانەیە تووشی هەلاکەتی بکات، ئەوا ڕاپێچی ناو گێژاوی بێئاگایی بکات لەقورئان‌و گۆڕو ڕۆژی دوایی، تەنیا هۆشی لای چۆنیەتی پارە کۆکردنەوە ببێت بەبێ گوێدان بەحەلاڵ‌و حەرام ئەمانەش وای لێدەکەن لەبازنەی خەم‌و خەفەت‌و ڕەنج کێشانێکی زۆر بخولێیننەوە ڕەنگە ئەمە ببێتە هۆی دەوڵەمەندی بەڵام بەبێ ئەوەی هیچ چاکەیەکی کردبێتە زەخیرەی ڕۆژی دوای‌و بەدەست بەتاڵی‌و بەهەژاری ڕوو لە گۆڕو حسابی بکات سەرەڕای ئەمانەش لادان لەڕێگای ڕاست‌و بەهەشتی لێ بکەوێتەوە، لەئەنجامدا دۆزەخ دەبێتە شوێنی چونکە بەهەشت شوێنی

---

(١) روضة المحبيين ونزهة المشتاقين، ص:٢٤٠.

کەسانی خاوێنە لەهەموو ڕوویێکەوە وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ قال تعالی﴿.........وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ﴾[1].

واتە: کاتێك دەگەنە لای دەرگای بەهەشت دەرگاوانەکە پێشوازیان لێ دەکات و پێیان دەڵێن سەلامتان لێ بێت ئێوە بەهۆی خاوێنیتان هاتنە بەهەشت و بڕۆنە ناو بەهەشت بەهەمیشەیی

عن أبي سعيد الخدري(رضى الله عنه) قال: قال رسول الله(ﷺ) (إنَّ الدُّنيا حُلوةٌ خَضرةٌ وإنَّ الله مُستَخلِفكم فيها، فيَنظُرُ كيفَ تَعملون، فاتَّقوا الدُّنيا واتَّقوا النساءَ)[2]. واتە: بەڕاستی ئەم دونیایە شیرین و سەوزە بەمانای سەرنج ڕاکێش و خۆشەویستە، خوای گەورە ئێوەی جێنشینی کردوونە کە هەندێکیان بۆ هەندێکی جێدەهێلێن، خوای گەورە سەیر دەکات تا ئێوە چۆن مامەڵەی لەگەڵ دەکەن. (مانای کار بەفەرمانەکانی خوای گەورە دەکەن یاخود نا، خۆپارێز دەبن لەقەدەغەکراوەکانو شەهەواتەکانتان یاخود نا) خۆتان بپارێزن لەدونیا، خۆتان بپارێزن لە ئافرەتان.

عن أبي سعيد(رضى الله عنه) قال: جلس رسول الله(ﷺ) على المِنْبَرِ، وَ جَلَسنا حَولَه، فقال(إنَّ مِمَّا أخافُ عليكُم مِنْ بَعدي ما يُفْتَحُ عليكم مِنْ زَهرَةِ الدُّنيا وزينَتَها) [3].

(١) الزمر:٧٣.

(٢) اخرجه مسلم، كتاب: الرقاق، باب: واكثر اهل النار النساء، وبيان الفتنة برقم(٢٧٤٢) ص٩٧٠.

(٣) متفق عليه.

واته: ئەبو سعيد(خوا لێی رازی بێ) دەڵێ پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر مینبەری دانیشتبوو ئێمەش لەچواردەورەی دانیشتین، فەرمووی بەڕاستی ئەوەی لە دوای خۆم لەسەر ئێوە بترسێم ، کرانەوەی خۆشی و ڕازانەوەی دونیایە بەرووی ئێوە. بەمانای تێکەڵی ناو خۆشیەکانی ببن– چونکە زۆر کەس لەکاتی ناخۆشی ئارامگر دەبێ و واز لەدینی خوای گەورە ناهێنن، بەڵام کە خۆشی دونیا ڕووی تێکردوون و دەوڵەمەند بوونە ئەوا بەهۆیەوە سەر خۆش بوونەو، زۆرجاریش دەوڵەمەندیەکەیان غروری کردوون لەئەنجامدا زیادەڕەویان کردووە.

عن كعب بن عياض(رضى الله عنه) قال: سمعت رسول الله(ﷺ) يقول(إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فتنةٌ، وفَتنةُ أُمّتي المالُ)[1].

واتە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ هەمووگەلێك بەشتێك تاقی کراونەتەوە، تاقی کردنەوەی ئومەتی منیش پارەوپولە.

کەواتە: ئاگاداری ئەم تاقی کردنەوەبە چونکە گوێڕایەڵی کردنی مانای لادانە لەدینو هەقو ڕاستگۆیی، قال رسول الله(ﷺ) (فوالله ما الفَقرَ أخشى عليكم، ولكن اخشى أنْ تَبسُطَ الدُّنيا كما بسطتْ على مَنْ كان قبلكم فتنافَسُوها كَما تَنافِسوها، فتُهْلَكّكُمْ كما أهْلَكَتْهُم)[2].

---

(١) أخرجه الترمذي في(سننه) كتاب: الزهد، باب: ما جاءَ ان الفتنة هذه الامة المال برقم(٢٣٣٦) ص:٥٢٧، سلسلة الاحاديث الصحيحة، باب: الفتن واشراط الساعة والبعث برقم(٢٥٥٣)ص:٤٦٥.

(٢) متفق عليه.

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) سوێند دەخوا بۆ تەئکید و گرنگی بوون لەم قسەیەی کە فەرمووی من لە ئێوە ناترسم لە هەژاری، (بەمانای هەژاری یەخەتان بگرێ بەهۆیەوە دوور بکەونەوە لەخوای گەورە چونکە زۆرجار هەژاری و نەبوونی بوونەتە رەحمەت، تەنانەت نزیك بوونەوەی لەخوای گەورە و مزگەوتو هەق لێ کەوتۆتەوە)، بەڵام ئەوەی دەترسێم لەئێوە ئەم دوونیایە کە بەڕووتان بکرێتەوە وەکو چۆن بۆ گەلانی پێش ئیوەش کرابۆوە، ئێوەش کێبڕکێیان لەسەر بکەن وەکو چۆن ئەوان کێبڕکێیان لەسەر دەکرد ئینجا تووشی لەناو چوون بن وەکو چۆن ئەوانی تووشی لەناو چوون کرد.

عن ابن مسعود(رضی الله عنه) عن النبي(ﷺ) قال(إنَّ هذا الدِّينارَ والدرهَمَ اُهلَكا مَنْ قَبلَكُمْ، وهُما مُهلِكاكُمْ)[1].

واتە: بەڕاستی ئەو دینارو دەرهەمە بوو ئەوانەی پێش ئێوەی تووشی لەناو چوون کرد، ئەم دووانەش ئێوەش تووشی لەناو چوون دەکەن. ئەمەش مانای هەرکەسێك خۆشەویستی بۆ پارەو ئامانجی لێی تەنها کۆکردنەوە بێ، کە بەردەوام هەوڵ لەپێناوی بدرێ بۆ ئەوەی لەبەرامبەر خزمو دراوسێیەکانت زیاترم هەبێت؟! ئەمەش وای لێ لێدەکات زەکات نەدەدات، نوێژ بچوێنێت، ناپاکی بکات لەکاتی کۆکردنەوەی، لەئەنجامدا پارە دەبێتە دین و ویژدان، ئەگەر پێشتر مزگەوت شوێنی بوو بێت ئەوە ئێستا بازاڕ دەبێتە شوێنی. سەرکەوتن بەسەر تاقیکردنەوەی خۆشەویستی دونیاو پارەو پول مانای دەرباز بوونە لە فیتنەو بەردەوام بوونە لەڕێگای خوای گەورە، وەکو یەحیای

---

(١) صحيح الجامع الصغير برقم(٢٢٤٥) ١/٤٤٧.

کوڕی معاز (ڕەحمەتی خوای لێ بێ) دەفەرموێت: (یا ابن ادم، لایزال دینك متمزقاً مادام القلب بحب الدنیا متعلقا)[1]. واتە: ئەی نەوەی ئادەم، تا ئەو کاتەی دڵت بەخۆشەویستی دونیاوە بەسترابێتەوە، بەردەوام ئایینەکەت لە لەت لەلت بووندایە.

تێبینی: کارکردن و پارە پەیدا کردن بە بەندایەتی کردن بۆ خوای گەورە دەنوسرێ بەڵام لە چوار چێوەی شەرعدا بێت.

سێیەم: بەخۆ سەرسام بوون(العُجُب):

بە خۆ سەرسام بوون یەکێکە لە نەخۆشەیە کوشندەکان کە ژەهرەکەی جۆرەها کاریگەری خراپ بەجێ جێدەهێڵێت، لەمانە وەستاندن لەبەردەوامیو کۆتو زنجیرکردن لەبواری کارکردندا.

ئاگاداربە: بەو کردەوە چاکانەی کە ئەنجامت داو، بەو پلەوپایەو ئاستە زانستەی کە پێی گەیشتووی لەخۆبایی نەبیت، هەر چەند کردەوەی زۆر ئەنجامبدەی لە نوێژو ڕۆژوو بەخشین و تەمەنێکی زۆرت لە بانگەواز کردن بۆ ڕێبازی ئیسلام سەرف کردبێت ئەوا ئەم دوو خاڵە لە پێش چاوت دابنێ:-

أ-تۆ بەهۆی کردەوەکانت ناچیتە بەهەشت و ڕزگارت نابێت لە دۆزەخ تەنها ئەگەر خوای گەورە ڕەحمت پێ بکات، وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ(لَنْ يَدخُلَ أحَداً مِنكُم عَمَلُهُ الجَنَّةَ. قالوا: ولا انت یا رسول الله؟

---

(١) أخرجه ابو نعیم في (حلیة الاولیاء)، برقم (١٤٤٩٧)، ٥٤/١٠.

قال: ولا انا إلاّ أن يَتَغَمَدَني اللهُ منهُ بفَضلٍ ورحموَ [1]. واته: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: هیچ کەسێك لە ئێوە بەهۆی کردەوەکانی ناچێتە بەهەشت، ووتیان: تۆش ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ)، فەرمووی: بەڵێ منیش تەنها ئەگەر خوای گەورە بەزیاد بەخشین و رەحمەتی خۆی بمباتە بەهەشت.

ب- هەر چەند کردەوەت زۆر بێ تۆ نازانی ئایا خوای گەروە لێتی وەرگرتووە یاخود نا؟!

عن عائشة(رضی الله عنها) قالت: سَألتُ رسولَ الله(ﷺ) عن هذه الاية﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ﴾ [2] قالت عائِشةُ: أَهُمُ الذينَ يَشْرَبون الخَمْرَ ويَسْرِقون؟ قال ((لابِنْتَ الصديق ولكنهم الذين يَصُومون ويُصَلّونَ ويتَصدَّقون، وهُم يخافونَ أن لايُقبَلَ منهم﴿أُوْلَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾ [3]. واته: دایکی باوەڕداران(خوا لێی رای بێ) فەرمووی پرسیارم لە پێغەمبەری خوا کرد(ﷺ) دەربارەی ئەم ئایەتە کە خوای گەورە دەفەرموێ: ئەوانەی کە کاری چاکە ئەنجام دەدەن وماڵیان دەبەخشن، لەگەڵ ئەوەدا دڵیان دەترسێ (کە کردەوەکانیان وەرنەگیرێتو رزگاریان نەکات لە سزای خوای گەورە)، عائشە(خوا لێ رازی بێ) فەرمووی

---

(١) أخرجه مسلم، كتاب: صفة القيامة والجنة والنار، باب: لن يدخل احد الجنة بعمله بل برحمة الله تعالى برقم(٢٨١٦) ص:١٠٠١.

(٢) المؤمنون:٦٠-٦١.

(٣) اخرجه الترمذي في(سننه) كتاب: ثواب القران، باب: (من سورة المؤمنون) برقم(٣١٧٥) ص:٧١٤، وابن ماجه في(سننه) كتاب: الزهد، باب: التوقي في العمل، برقم(٤١٩٨) ص:٦٩٧. وصححه الالباني.

ئایا ئەوانە ئەو کەسانەن، کە ئارەق دەخۆنەوەو دزی دەکەن، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: نەخێر ئەی کچی صدیق، بەڵکو ئەوانە ئەو کەسانەن ڕۆژو دەگرنو نوێژی دەکەنو دەبەخشن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەوانە دەترسێن کردەوەکانیان لێ وەرنەگیرێ، ئینجا ئەم ئایەتەی خوێندەوە (ئەوانەی ئەو وەسفانەیان تێدایە، کەسانێکن لەئەنجامەدانی کارە چاکەکاندا– لەبەر ڕەزامەندی خودا– هەمیشە پەلە دەکەن.

کەواتە: دەبێ بەردەوام ترسمان هەبێ لەوەرگرتنی عیبادەتەکانمان نەوەك بەهۆیەوە سەرسام بین، سەرئەنجام ببێتە فیتنە بۆمان .

بزانە باوکی پێغەمبەران ئیبراهیم(علیه السلام) و کوڕەکەشی اسماعیل (علیهما السلام) لەگەڵ ئەوەی بەفەرمانی خوای گەورە کەعبەی پیرۆزیان دروست دەکرد ئینجا دەیان فەرموو﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ واتە: ئەی پەروەردگارمان ئەم کردەوەمان لێ وەرگرەو خۆت بیسەرو زانای.

براو خوشکی موسڵمان: ئامۆژگاری (مطرف بن عبدالله) لەگوێ بگرە کەدەفەرموێ: (لأنْ أبِيتَ نائماً وأُصبحَ نادماً أحبُّ اليّ مِنْ أنْ أبيتَ قائماً وأصبحَ مُعْجَباً)[1] واتە: موتەرف دەڵێ: ئەگەر بێتو بەشەو بخەویت بەیانیەکەش پەشیمان ببیەوە (بەوە کەشەو نوێژت نەکردووە) بەلای من خۆشترە لەوەی کە بەشەو هەڵبستیەوە شەونوێژ بکەیو بەیانیەکەش بەهۆیەوە بەخۆ سەرسام ببیت.

---

(١) سیر اعلام النبلاء ، ٤/١٩٠

کەواتە هەوڵبدە کردەوەی چاك بکەو پاشان لەیادی بکەوو باسی مەکە، نەوەك ئەم باس کردنە ببێتە هۆی بەخۆ سەرسام بوون، چونکە ئەم دەردە سەر دەکێشێ بۆ خۆ بەزل زانین و لەپاشانیش سسَت بونەوە.

پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ(ثلاثٌ مُهلِكاتٌ، وثَلاثٌ مُنجياتٌ.... فامَّا المُهلِكاتُ، فشُحٌ مطاعٌ، وهوى مُتبَعٌ، وإعجابُ المرءِ بِنفسِهِ) [1]. واتە: سێ شت هەن موسڵمان تووشی لەناوچوون و دۆراندن دەکا: ڕەزیلیەیەکی زۆر، شوێن کەوتنی هەواو نەفس، بەخۆ سەرسام بوون. هەر کەسێك دەیەوێت لەم ڕێگایە بەردەوام بێت ئەوا دەبێ دەرمانی لەبیرکردنی چاکەکان و دانانی گوناهەکان لە نێوان هەردوو چاودا بەکاربهێنێ چونکە دژی نەخۆشی بەخۆ سەرسام بوونە، بەبەردەوام بەچاوی سەرزنشتەکردن و کەم و کوڕی سەیری خۆی بکا، نەوەك بەچاوی گەورەیی و شانازیی و بەخۆ سەرسام بوونەوە سەیری خۆی بکات.

چوارەم: خۆ بەزلزانین:

باشترین پێناسەی خۆ بەزل زانین ئەو پێناسەیە کە پێغەمبەر (ﷺ) بۆی کردووە کە دەفەرمووێ: (كبر الحقِّ وغَمْطُ الناس) [2].

---

(١) رواه الطبراني في(الاوسط)، الترغيب و الترهيب، الترهيب من البخل والشح، والترغيب في الجود والسخاء برقم(٢٦٠٧) ٢/٩٨٢، وقال الالباني(حسن لغيره)

(٢) أخرجه مسلم كتاب الإيمان، باب تحريم الكبر وبيانه برقم ٩١، ص٥١

واتە: خۆ بەزلزانین دوو جۆرە

یەکەم: ڕەتکردنەوەی هەق و مل نەدانە بۆی.

دووەم: بەکەم گرتن و بەسووك تەماشاکردنی خەڵکە.

لەخۆبایی بوون یەکێکە لە بەربەستە ترسناکەکان کە دەتوانم وەسفی بکەم بەشێرپەنجە، چونکە ئەم دەردە لەهۆکارەکانی گومڕابوونە و زۆر بەخێرایی وا لە مرۆڤی موسڵمان دەکات لە ڕێگای ڕاستی لا بدات و بچێتە سەر ڕێگای ناڕاست، خۆ بە گەورە زانین سەرچاوەی زۆربەی گوناهەکانەو یەکێکە لەو دەرگایانەی کە شەیتان لێی دێتە ژوورەوە.

خۆ بەزلزانین دروشمی شەیتان و پەیڕەوانیەتی، هەر ئەم دەردە بوو وای لە شەیتان کرد سەرپێچی فەرمانی خوای گەورە بکات کڕنۆش بۆ باوکمان ئادەم (علیه السلام) نەبات. دەتوانین بڵێین هەموو گوناهێك دەتوانرێت بشاردرێتەوە تەنها خۆ بەزلزانین نەبێت کە وا لەخاوەنەکەی دەکات ئاشکرای بکات و خەڵکی پێی بزانێت.

کەواتە: دەبێت زۆر ئاگاداری خۆ بەزلزانین بین چونکە خوای گەورە زیاتر لە ئایەتێك هەڕەشەی توند ئاڕاستەی ئەم جۆرە کەسانە دەکات:-

١-خوای گەورە مۆر و خەتم لەسەر دڵی خۆ بەزلزانان دەدات

قال تعالى: ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ﴾[١].

پێش ئەم ئایەتە خوای گەورە باس لە فیرعەون و دار و دەستەکەی دەکات کە مۆری لەسەر دڵی داون، لەم ئایەتەش دەفەرمووێ: هەر بەم

---

(١) غافر: ٣٥

جۆرەش خوای گەورە خەتم و مۆر دەدات لەسەر دڵی هەموو خۆ بەزلزان و زۆردارێکی کەللەڕەق، (تا رێگای راست نەدۆزنەوە، هەقیش رەت بکەنەوە).

٢–خوای گەورە کەسانی خۆ بەزلزانی خۆش ناوێت:

قال تعالى :﴿ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ (١).

واتە: بەڕاستی خوای گەورە کەسانی خوبەزلزانانی خۆش ناوێت.

٣–تەنها دۆزەخە شوێنی کەسانی خوبەزلزان.

قال تعالى: ﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾(٢).

واتە: ئایا دۆزەخ شوێنی خۆ بەزلزانان نییە.

هەندێك لە هەڕەشەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ کەسانی لەخۆ بایی:–

١–خۆ بەگەورەزانان ناچنە بەهەشت:

قال رسول الله (ﷺ): (لايَدْخُلُ الجنّةَ منْ كانَ في قَلْبِهِ مِثْقالُ ذَرّةٍ مِنْ كِبْرٍ)(٣).

واتە: ئەو کەسەی بە کێشی دەنکۆڵەیەکیش خۆ بەزلزان بێت ئەواناچێتە بەهەشت. ئەگەر خۆ بەزلزانەکەی لەسەر باوەڕەوە بوو بەمانای رەتی کردەوە ئەوا کافر دەبێت و هەتا هەتای ناچێتە بەهەشت، بەڵام ئەگەر خۆ بەزلزانینەکەی لەسەر باوەڕ نەبوو ئەوا سزای لەسەر وەردەگرێت و ئینجا دەچێتە بەهەشت.

---

(١) .النحل: ٢٣

(٢) .الزمر: ٦٠

(٣) .أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب تحريم الكبر وبيانه، برقم ٩١، ص

٢-خۆ بە گەورەزانان شوێنیان دۆزەخە:

عنْ حارثة بن وهب (رضي الله عنه) قال سَمِعْتُ رسول الله (ﷺ) يقول: (ألا أخْبِرُكُمْ بأهلِ النارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جوّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ)[1].

واتە: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: با پێتان بەڵێم نیشانەی دۆزەخیەکان چییە، هەر بەخۆی فەرمووی: هەموو دڵ رقو چروکی پارە ویستی خێرنەکەری خۆ بەزل زان.

٣-دووربوون لە خۆبایی بوون مانای چوونە بەهەشتە:

قال رسول الله (ﷺ) : (مَنْ فارق رُوحُهُ جَسَدَهُ وهوَ برِئٌ مِن ثَلاثٍ دَخَلَ الجَنّةَ، الكِبْرِ والدّيْنِ والغُلُولِ)[2].

واتە: هەر کەسێك گیانی لە لاشەی جیابۆوە و دوور بوو لەم سێ شتە ئەوا ئەم گیانە چۆتە بەهەشتەوە:

أ-لە خۆبەگەورەزانین.

ب-لە قەرزاری.

جـ- لە ناپاکی کردن لەو دەستکەوتانەی کە لەکاتی جیهادکردن لەگەڵ کافران دەست دەکەوێت.

---

(١) .أخرجه البخاري كتاب التفسير برقم (٤٩١٨) ص٧٠٣، ومسلم كتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها باب النار يدخلها الجبارون والجنة يدخلها الضعفاء برقم (٢٨٥٣) ص١٠١

(٢) .أخرجه الترمذي في (سننه) كتاب: السير، باب ما جاء في الغلول، برقم ١٥٧٢، ص٣٧٢ سلسلة الأحاديث الصحيحة، باب المواعظ والرقائق برقم ٣٦٧٥، ص٦٨٠

٤-شێوەی کەسانی لەخۆبایی لە ڕۆژی دواییدا بە ئەندازەی مێرووولەی ورد (کێڵگە) بچووك دەبێتەوە:

کەسی خۆ بەزلزان لەم دونیایە لوت بەرزە و خۆی پێ گەورەترە لەخەڵکی لەبەر ئەمە خوای گەورە لەڕۆژی دواییدا ئەوەندە بچووکی دەکاتەوە تا وای لێدێت دەکەوێتە ژێر پێی خەڵکی.

قال رسول الله (ﷺ): (يُحْشَرُ المُتَكَبِّرونَ يَومَ القِيامةِ أَمْثالَ الذَّرِّ في صُورَةِ الرِّجالِ، يَغشاهُم الذُّلُّ مِنْ كُلِّ مكان، يُساقُونَ إلى سِجْنٍ مِنْ جَهَنَّم يُسَمَّى بُوْلَس تَعْلُوُهُمْ نار الأنيارِ، ويُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أهل النَّارِ، طينةَ الخبَال) [1].

واتە: خۆ بەگەورەزانان لە ڕۆژی دواییدا هاوشێوەی مێرووولەی ورد و لەسەر وێنەی پیاوان کۆدەکرێنەوە لەهەموو شوێنێك زەبوونی دایاندەپۆشێ و دەورەیان دەدات، ڕاپێچ دەکرێن بۆ بەندیخانەیەك لە دۆزەخ کە پێی دەڵێن (بولەس) دەکەونە ژێرەوەی بەجۆرێك بڵێسە و گڕی ئاگرەکە لەسەر سەریان بەرزدەبێتەوە، لەگوشراوەی خوێن و ئێسك وپێستی دۆزەخیەکانەوە دەرخوارد دەدرێن.

پێویستە بۆ چارەسەرکردنی ئەم دەردە ژەهراوییە دەرمانی (تواضع) خۆ بەگەورە نەزانین بەکاربهێنن لە پێناو خوای گەورە کە لەناو کوردەواریدا بە ڕوح سوك و سادە ناسراوە.

---

(١) أخرجه الترمذي في (سننه) كتاب صفة القيامة والرقائق والورع، باب القيامة، برقم ٢٤٩٢، ص٥٦١ و البخاري في (الأدب المفرد)، باب الكبر، برقم ٥٥٧، ص١٩٩ صحيح الجامع الصغير برقم (٨٠٤٠) ٢/١٣٣٥

سُئِلَ الفضيل بن عياض (رحمه الله) عن التواضع؟ فقال: يخضع للحَقِ وينقاد لَهُ و يقْبلهُ ممَنْ قاله[1].

واته: پرسیارییان له فوزەیلْ کرد که ئایا خۆ بەگەورەنەزانین چییه؟

فەرمووی: وەرگرتنو ملکەچ بوونە بۆ راستی تەنانەت ئەم راستییە لە دەمی هەر کەسێکیش دەرچووبێت.

زیاتر لەفەرموودەیەکی پێغەمبەر (ﷺ) لەم بابەتە هەیە لەمانە:—

دەفەرمووێ: (إنّ الله أوحى إليَّ: أن تواضعوا حتى لا يَفْخَرَ أحدٌ على أحدٍ، ولا يبغي أحدٌ على أحدٍ)[2].

واته: پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێ: بەڕاستی خوای گەورە سروشی (وەحی) بۆم ناردووە کە لەبەرامبەر یەکتریدا خۆتان بە گەورەنەزانن، تاوەکو کەس شانازی لەسەر کەس نەکات و کەسیش دەستدرێژی لەسەر کەس نەکات.

لەفەرموودەیەکی دیکەدا دەفەرمووێ:(ماتَواضَعَ أحَدٌ لله إلاّ رَفَعَهُ الله)[3].

واته: پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێ: هەر کەسێك لەبۆ خوای گەورە (نەوەك لەبەر ترسی خەڵکی یان چاوبڕین لەبەرژەوەندییەك ملکەچ بێت)، خۆی بە بچووك نیشان بدات، ئەوا خوای گەورە هەمیشە بەرزی دەکاتەوە، (بەوەی پلە و پایەی لەلای خۆی پێ دەبەخشێ و لەناو دڵی خەڵکیش خۆشەویست و وەرگیراوی دەکات).

---

(١) مدارج السالكين ٣٣٧/٢

(٢) أخرجه مسلم، كتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها، باب الصفات التي يعرف بها في الدنيا أهل الجنة وأهل النار، برقم ٢٨٦٥، ص١٠١٣

(٣) أخرجه مسلم، كتاب: البر والصلة والأدب، باب استحباب العفو والتواضع برقم ٢٥٨٨، ص٩٢٥

باشترین پێشەنگ لەم بابەتە پێغەمبەری کامل و خۆشەویستمانە سەرەڕای ئەوەی کە پێغەمبەر (ﷺ) گەورەی هەموو نەوەی ئادەمە (علیه السلام) [1] ئینجا لەخۆ بایی نەبوو و خۆشی وەکو خەڵکی دیکە دادەنا، بۆ نموونە:

أ-سڵاوی لەمناڵان کردووە:

عَنْ أنسِ بن مالك: أنّ رسول الله (ﷺ) مَرّ على غِلْمانٍ فَسَلّم عليهم[2].

واتە: پێغەمبەر (ﷺ) بەلای منداڵان تێپەڕیووە و سڵاوی لیّ کردوونە.

ب-وەڵامی داوای خەڵکی داوەتەوە:

عَنْ أنس بن مالكٍ قال: (كانتِ الأمة مِن إماء أهل المدينة لَتأخُذُ بِيَد رسول الله (ﷺ) فَتَنطلِقُ به حيثُ شاءت)[3].

واتە: ئەنەس (خوای لیّ رازی بێت) دەفەرمووێ: جاری وا هەبووە دایکێك لە دایکەکانی خەڵکی مەدینە بە کەیفی خۆی پێغەمبەری (ﷺ) بۆ هەر شوێنێك بوایە لەگەڵە خۆی دەبرد، تەنانەت ئەگەر پێداویستیەکەی لە دەرەوەی مەدینەش بوایە، پێغەمبەریش (ﷺ) زۆر بە نەرمی داوایەکەی جێبەجێ دەکرد.

---

(١) أخرجه أبو داود في سننه كتاب: السنة باب التخيير بين الأنبياء (عليهم السلام) برقم ٤٦٧٠، ص٨٤٤، صحيح الجامع الصغير برقم (١٤٦٧) ٣٠٩/١

(٢) أخرجه البخاري، كتاب الإستئذان، باب التسليم على الصبيان، برقم ٦٢٤٧، ص٨٦٨، و مسلم كتاب: السلام، باب إستحباب السلام على الصبيان، برقم (٢١٦٨)، ص٧٩٢

(٣) أخرجه البخاري كتاب الأدب ، باب الكبر، برقم ٦٠٧٢، ص٨٤٧

جـ- له ماڵەوە له خزمەتی خێزانەکانی بووە:

عَنْ إبراهيم عن الأسود قال: سألْتُ عائِشة (رضي الله عنهما) ما كان النبي (ﷺ) يصنعُ في بيْتِه؟ قالتْ: كانَ يكونَ في مهنة أهله، تعني خِدمة أهلهِ فإذا حَضرت الصلاةُ خرجَ إلى الصلاة) [1].

واتە: ئەسوەد وتی: پرسیارم له عائیشه (خوا لێ رازی بێ) کرد، لەو کاتەی پێغەمبەر (ﷺ) لەماڵەوە دەبوو چی دەکرد عائیشه (خوا لێ رازی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (ﷺ)، که لەماڵەوە دەبوو لەخزمەتو یارمەتی دانی خێزانەکانی دەبوو و ئەگەر بانگیش بدرابووایە بۆ نوێژ ئەوا بۆ نوێژکردن دەچوو.

دەربارەی (تواضع) گەلێك وتەی بەسوود لەلایەن پیاوچاکان وتراوە ئەمەش یەکێکییان:

روي أنه خرج يونس وأيوب والحسن يتذاكرون التواضع فقال لهم الحسن: أتدرون ما التواضع؟ التواضع أن تخرج من منزلك ولا تلقي مسلماً إلا رأيتِ له عليك فضلاً [2].

---

(١) أخرجه البخاري كتاب الاذان، باب: من كان في حاجة أهله فأقيمت الصلاة فخرج برقم ٦٧٦، ص٩٨.

(٢) أحياء علوم الدين، ٤٤٧/٣.

واتە: دەگێڕنەوە رۆژێکییان یونس و ئەیوب و حەسەن (رەحمەتی خوایان لیٚ بێت) بەیەکەوە باسی خۆ بەگەورە نەزانینیان دەکرد، حەسەن (رەحمەتی خوای لیٚ بیٚ) فەرمووی: ئایا دەزانن لەخۆبایی نەبوون چییە هەر خۆی فەرمووی، خۆ بەزلنەزانین ئەوەیە کە لەماڵی خۆت دەرچوویت بەهەر موسڵمانێك گەیشتی لە دڵەوە بڵێی بەراستی ئەوە چاکەی لەسەرم هەیە، خۆتی(بەقەرزاری) بزانی.

لە کۆتایی ئەم خاڵە بۆمان دەردەکەوێت کە لە خۆبایی بوونو نەبوون کاریگەری تەواویان هەیە لەسەر بەردەوام بوون و نەبوون لەسەر ئەم رێگایە کە بێگومان رێگای بەهەشت تەنها جێگای موسڵمانی سادە و ساکارە دەبێتەوە.

پێنجەم: مشتومڕ، شەڕەقسە، کێشمە کێشم (مجادلە).

کێشمە کێشمکردن لەگەڵ یەکتری ئەگەر بۆ روونکردنەوەی بابەتێك بیٚ کەمەبەست لێی ئاڵۆوگۆڕکردنی بیرو راو یەکتاپەرستی بێت ئەوا کارێکی باشە، بەڵام ئەگەر بۆ رەخنەو عەیب گرتن لەوشەو ماناو کاری بەرامبەر بێت، لەکاتێکدا کەسەکە هیچ زانستو زانیاریو بەڵگەیەکی نەبێت، تەنها مەبەست لێی تورەکردنو بەکەم گرتنی بەرامبەرکەی بیٚو ملکەچی هەق نەبیٚ تەنها بۆ شێواندن بیٚ ئەوا بەپێی فەرموودەکان کارێکی لۆمەکراوە چونکە جگە لەدڵ توندیو ناخۆشی هیچ لیٚ نایەتە بەرهەم

عن أبي أمامه(رضى الله عنه) قال: قال رسول الله(ﷺ) (ما ضَلَّ قَومٌ بَعدَ هُديً كانوا عليه إلاّ أُوتُوا الجَدَلَ ثمَ قَرأ﴿مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا﴾[1].

واته: هیچ گەلێك(كەسێك) لە پاش هیدایەت گومڕا نابێ تەنها لە ڕێگای موجادەلە ومشتومڕ نەبێ، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندنەوە (ئەونموونەیان هەر بۆ دەمەدەمێ هێناوە). كەواتە كاتێك لەم ڕێگایە ڕاستە دەڕۆی ئەم بەربەستە دێتە ڕێت خۆتی پێ سەرقاڵ مەكە، و زۆر گرینگی پێمەدە، لە جێگای ئەوە باشترەهەوڵی كۆكردنەوەی زانستی شەرعی بدەی كە بۆ دین و دونیات باشترە. هەروەك لەفەرموودەیەكی دیكە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێت: عن أبي هريرة(رضى الله عنه) قال: رسول الله(ﷺ) (لا يُؤمِنُ العَبدُ الايمانَ كُلَّهُ حتَى يَترُكَ الكَذِبَ فِي المُزاحَةِ، والمِراءَ وإنْ كانَ صادقاً)[2].

واته: (باوەڕی بەندە بەشێوەیەكی گشتی تەواو نییە تا ئەو كاتەی واز لەدرۆكردن نەهێنێ ئەگەر بۆ گاڵتە كردنیش بێت، و واز لەكێشمە كێشم بهێنێت(بەمانای واز لەرەخنەگرتن بهێنێ لەقسەو ووشەكانی بەرامبەری) ئەگەر ڕاست گۆشبێت). كەواتە بۆ تەواو كردنی باوەڕت خۆت بپارێزە لەم ڕەفتارە ناشرینە كە خوای گەورە زۆر رقی لێیەتی وەك لەم فەرموودەیە

---

(١) أخرجه الترمذي في(سننه) كتاب: التفسير القران، باب: من سورة الزخرف برقم(٣٢٥٣) ص:٧٣٥، وابن ماجه في (سننه) كتاب:اتباع السنة رسول الله(ﷺ) باب اجتناب البدع والجدل برقم(١٤٨) ص:٢٢، والحاكم في(المستدرك)، كتاب: تفسير صورة الزخرف برقم (٣٦٧٤) ٤٨٦/٢، صحيح الجامع الصغير برقم(٥٦٣٣) ٩٨٤/٢.

(٢) أخرجه احمد في (مسنده) برقم(٢٨٤١٦)، الترغيب والترهيب، باب: الترغيب في الصدق، والترهيب من الكذب، برقم(٢٩٣٩) ١٠٨٢/٣،قال الالباني(صحيح لغيره).

هاتووه: عن عائشة(رضی الله عنها) قالت: قال رسول الله(ﷺ) (إنَّ أبغَضَ الرِّجالِ الى اللهِ الالَدُّ الخَصِمِ)[1].

واته: بەڕاستی خوای گەورە ڕقی زۆری لەو کەسەیە کەخووی زۆر بەکێشمەکێشم گرتووە بەتوندی و تیژیەوەش دەیکات، کەواتە خوو گرتن بەکێشمەکێشم خۆی لەخۆیدا بەخوورەوشتێکی خراپ دانرێت، لەبەر ئەمە پێغەمبەر (ﷺ) گەورەترین مژدە دەبەخشێتە ئەو کەسانەی خۆیان لێی بەدوور دەگرن. عن أبي أمامة(رضی الله عنه) قال: قال رسول الله(ﷺ) (مَن تَرَكَ المِراءَ وهُوَ مُبطِلٌ بُنيَ لَهُ بَيتٌ في رَبَضِ الجنَّةِ، ومن تَركَهُ وهو مُحِقٌ بُنيَ لَهُ في وَسَطِها، ومَن حَسَّن خُلُقَهُ بُنيَ لَهُ في اعلاها)[2].

واته: پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووێ: هەر کەسێك واز لە کێشمە کێشم بهێنێت لە کاتێکدا هەڵەش بێ ئەوا خانوویەکی لەدەوروپشتی بەهەشت بۆ دروست دەکرێ، و ئەگەر واز لەکێشمە کێشم بهێنێت لە کاتێکدا ڕاستیش بێ ئەوا خانوویەکی لەناوەراستی بەهەشت بۆ دروست دەکرێ، و هەر کەسێك خوڕەوشتی باش بکات ئەوا خانوویەکی لە سەرەوەی بەهەشت بۆ دروست دەکرێ.

---

(١) أخرجه البخاري كتاب: المظالم، باب: قوله تعالى(وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ) البقرة:٢٠٤ برقم(٢٤٥٧) ص:٣٣٢، ومسلم: كتاب: العلم، باب:النهي عن اتباع متشابه القران، والتحذير من متبعيه برقم(٢٦٦٨) ص:٩٤٩.

(٢) الترغيب والترهيب، باب: الترهيب من المراء والجدال والمخاصمة برقم(١٣٨) ١/١٢٠. قال الالباني(حسن لغيره)

دەکەواتە تۆش واز لەکێشمەکێش بهێنەو ئەم دەرفەتو خەلاتە لەدەست خۆت مەدە.

بەهەمان شێوە پیاو چاکان هانی موسڵمانان دەدەن واز لەو رەوشتە بهێنن هەروەك مسلم بن يسار دەڵێ: (إيَّاكُم والمِراءَ فإنَّها ساعةُ جَهْلِ العالم وبِها يَبْتَغِي الشيطانُ زَلَّتهُ) [1]. واتە: خۆتان لە موجادەلە کردن بپارێزن چونکە لەو کاتە دەکەونە نەزانین و هەڵەوە، ئەو کاتەش شەیتان دەرفەتی بۆ دەرخسێ کەلەخشتەتان ببات.

رەبیع دەڵێ گوێم لەشافعی بوو(رەحمەتی خوای لێ بێ) دەیفەرموو :(المِراءُ في الدين يُقسِّي القلب ويُورثَ الضغائن) [2]. واتە: کێشمە کێشم لەسەر دین دڵ رەق و رق و کینە و دوژمن داریەتی بەجێ دەهێڵێت.

هەروەها دەربارەی کێشمە کێشم (معروف الكرخي) دەڵێ: اذا اراد الله بعبده خيراً فتح الله عليه باب العمل واغلق عنه باب الجدل، وإذا ارادَ اللهُ بعَبدٍ شرًّا أغلَقَ عَنهُ بابُ العَملِ وفُتحَ عليه باب الجدَلَ [3]. واتە: ئەگەر خوای گەورە بیەوێ چاکەی لەگەڵ بەندەکەی بکات ئەوا دەرگای کارکردنی لێدەکاتەوەو دەرگای مشتومڕی لێ دادەخاتو ئەگەر خوای گەورە بیەوێ خراپە و شەڕی تووشی بەندەکەی بکات ئەوا دەرگای کارکردنی لێ دادەخاو دەرگای کێشمە

(١) الزهد برقم(١٤٢٥) ص:٣٠٥. الدارمي في (سننه) كتاب: اجتناب اهل الاهواء والبدع والخصومة، برقم (٤١٠)، ٣٨٩/١، اسناده صحيح.

(٢) سير اعلام النبلاء: ٢٨/١٠.

(٣) اخرجه ابو نعيم في (حلية الاولياء) برقم(١٢٦٩٠)، ٤٠٥/٨.

کێشمی لیَ دەکاتەوە، بەمانای موجادەلە غەزەبی خوای گەورەیە بۆ ئەو کەسانەی خراپن، و کارکردنیش نیعمەتێکی خوای گەورەیە بۆ کەسانی باش.

و شاعیرش دەڵێ:

إيَّاكَ إيَّاكَ المِراءَ فإنَهُ   الى الشَّر دعاء وللشّرِ جالِبٌ

واتە: ئاگاداری کێشمە کێشم بە و نزیکی مەکەوە لەبەر ئەوەی کێشمە کێشم بۆ شەڕتان بانگ دەکات و شەڕیش دەهێنێت. بەمانای زۆر جار بەرهەمی کێشمە کێشم تەنها شەڕو ئاژاوەو لێك جیابوونەوە و دڵ توندی بووە.

(ئامۆژگاری گشتی)

بەپێویستم زانی بەر لەکۆتایی نوسینەکانم هەڵوەستەیەك لەسەر چەند ئامۆژگاریەك بکەین بەئومێدی سوود وەرگرتن لیَ یان

١-خوای گەورە تۆی بۆ گاڵتە و گەپ دروست نەکردووە وەکو دەفەرمووێ: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ [1].

واتە: ئایا ئێوە گومانتان وابووە کە ئێوەمان بەبێ هیچ مەبەستێك و بۆ گاڵتە و یاری دروست کردووە؟

(هەروەکو ئاژەڵەکان دروستکرا بن بەبێ پاداشت و سزا وەرگرتنەوە) وە واتان دەزانی بۆ لای ئێمە ناگەرێنەوە بۆ سزاو پاداش.

٢-خوای گەورە تۆی دروست کردووە بۆ بەندایەتی کردن کە بەو هۆیەوە چاکەی دونیاو دوارۆژت دەستدەکەوێت، وەکو دەفەرمووێ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [2].

واتە: من جنۆکەکان و مرۆڤەکانم دروست نەکردووە مەگەر بۆ ئەوەی نەبێت کە بمپەرستن.

٣-شەیتان دوژمنی سەرسەختی تۆیە، هەر ئەو بوو دایك و باوکتی لە بەهەشت کردە دەرەوە و بەردەوام پیَ داگری دەکات کە لەسەر رێگای راست دوورت بخاتەوە و هەوڵەکانیشی دەخاتە گەڕ بۆ ئەوەی لەسەر رێگای

---

(١) المؤمنون: ١١٥.

(٢) الذاريات: ٥٦.

خراپەکاران بتهێڵێتەوە وەکو خوای گەورە لەسەر زمانی شەیتان بۆمان دەگێڕێتەوەو دەفەرمووێ: ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾[1].

واتە: شەیتان وتی سوێند بە گەورەیی و شکۆمەندی تۆ هەموویان فریو دەدەمو لەخشتەیان دەبەم، (بەوەسوەسە سەر لە هەموویان دەشێوێنم و لەرێگای راستی دەریان دەکەم).

٤-هیچ رێگا چارەیەکت نییە لە بەرامبەر مردندا، بۆ خۆ دوورخستنەوە و هەڵاتن لێی چونکە مردن تیرێکە و لە کەوانەکەی درەچووە و چرکە بە چرکە لێت نزیك دەبێتەوە و تا پێت دەگات، ئینجا دەبێت بە ناچاری بارگەی خۆت هەڵبگری و بەرەو گەشتێکی دوور و سەخت و ژیانێکی دیکە و بەرەو دادگای پەروەردگاری جیهان هەنگاو بنێی.

وەکو خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾[2].

واتە: بڵێ ئەی پێغەمبەر بەراستی ئەو مردنە کە ئێوە لەبەری رادەکەن ئەوا بێگومان لە دوای ئێوەیە و پێتان دەگاتو پاشان دەگەرێندرێنەوە بۆ لای خوای زانا بەشتە شاردراوە و ئاشکراکان پاشان هەواڵتان پێ دەدات دەربارەی کردەوەکانی ئێوە کە ئەنجامتان داوە.

---

(١) ص: ٨٢.

(٢) الجمعة: ٨.

لەكۆتايى دا :

بەردەوامبوون لەسەر رێگاى راست پێويستى بەئاگابوون هەيە لە بەرامبەر پيلانى شەيتانەكانى مرۆڤ و جنۆكەكان، وپێويستى بەلەبيرنەكردنى مردن و رۆژى دواى و باسكردنيان هەيە، و پێويستى بەگوێ نەدانى هەڕەشەى هەڕەشەكاران و لۆمەى لۆمەكاران هەيە، وپێويستى بە خۆنەويستى و پارەنەويستى هەيە.

واخر دعوانا ان الحمد الله ربّ العالمين والصلاة والسلام على محمد وعلى الهِ صحبه.

سەرچاوەکان

القران الكريم

١. إحياء علوم الدين، للامام أبي حامد الغزالي، ضبط نصه وخرج أحاديثه، د/ محمد محمد تامر، مؤسسة المختار، القاهرة، الطبعة الاولى ١٤٢٤ هـ- ٢٠٠٤م.

٢. الامتاع والمؤانسة، لابي حيان التوحيدي، اعتنى به وراجعه، هيثم خليفة، المكتبة الصعيمي العصرية، بيروت- لبنان، ١٤٣٠هـ-٢٠٠٩م.

٣. الترغيب والترهيب، للإمام الحافظ عبدالعظيم بن عبد القوى المنذري، حكم على أحاديثه و آثاره وعَلّق عليه، العلامة المحدث، محمد بن ناصر الدين الالباني، واعتنى عليه حسن آل سلمان، مكتبة المعارف- الرياض، الطبعة الأولى- ١٤٢٤هـ.

٤. الجامع لاحكام القرآن، لابي عبدالله بن محمد بن احمد الانصاري القرطبي، دار الكتب العلمية، بيروت - لبنان.

٥. الزهد: للامام احمد بن حنبل الشيباني، خرج احاديثه محمد بن عبادي بن عبدالحليم، مكتبة الصفا - القاهرة- مصر. الطبعة الاولى. ١٤٢٤ هجري، ٢٠٠٣ م.

٦. المستدرك على الصحيحين، للامام الحافظ أبي عبدالله محمد بن عبدالله الحاكم النيسابورى، دراسة وتحقيق مصطفى عبدالقادر عطا. دار الكتب العلمية، لبنان، بيروت الطبعة الرابعة، ٢٠٠٩.

٧. تفسير القرآن العظيم للامام الحافظ عمادين ابو الفداء اسماعيل ابن كثير القرشي الدمشقي، دار الجيْل- بيروت، الطبعة الثانية، ١٤١٠هـ- ١٩٩٠م
٨. تيسير الكريم الرحمن من تفسير كلام المنان. تأليف، العلامة الشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي، دار ابن جوزي- السعودية، الطبعة الأولى ١٤٢٤هـ- ٢٠٠٣م.
٩. جامع العلوم والحكم في شرح خمسين حديثا من جوامع الكَلِم، للامام أبي فرج عبدالرحمن بن شهاب الدين البغدادي ثمَّ الدمشقي الشهير بابن رجب، تحقيق، شعيب الارنؤوط، ابراهيم باجس، مؤسسة الرسالة الناشرون، دمشق، سوريا- الطبعة عاشرة ، ١٤٣١-٢٠١٠.
١٠. حلية الاولياء وطبقات الاصفياء للامام الحافظ ابي نُعَيم احمد بن عبدالله الاصفهاني الشافعي، دارسه وتحقيق، مصطفى عبدالقادر عطا، دار الكتب العلمية، بيروت -لبنان، الطبعة الرابعة، ٢٠١٠م.
١١. روضة المحبيين ونزهة المشتاقين، للامام شمس الدين ابي عبدالله محمد بن ابي بكر الزرعي الدمشقي، حقق نصوصه وخرجه، يوسف على بديوي، دار ابن كثير- دمشق - بيروت - الطبعة الثانية، ١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٥ م.
١٢. سلسلة الأحاديث الصحيحة، للعلامة محمد ناصرالدين الألباني اعتنى به، أبو عبيدة مشهور بن حسن آل سلمان، مكتبة المعارف- الرياض- الطبعة الثانية، ١٤٢٨هـ- ٢٠٠٧م..

١٣.سنن ابن ماجه، تصنيف أبي عبدالله محمد بن يزيد القزويني الشهير بـ (ابن ماجه) حكم على احاديثة واثارة وعلق عليه، العلامة المحدث محمد ناصر الدين الالباني، مكتبة المعارف الرياض. الطبعة الثانية ، ١٤٢٧هـ ٢٠٠٧م

١٤. سنن أبي الداود، تصنيف أبي داود سليمان بن الأشعث السجستاني حكم على احاديثه وآثاره و علق عليه العلامة المحدث محمد ناصر الدين الالباني، مكتبة المعارف، الرياض، الطبعة الثانية، ١٤٢٧ هـ٢٠٠٧م.

١٥. سنن الترمذي، للامام الحافظ محمد بن عيسى بن سورة الترمذي حكم على احاديثه وآثاره وعلق عليه، العلامة المحدث محمد ناصر الدين الالباني، مكتبة المعارف، الرياض، الطبعة الثانية، ١٤٢٩هـ– ٢٠٠٨م.

١٦.سير اعلام النبلاء: للامام شمس الدين محمد بن احمد بن عثمان الذهبي، مؤسسة الرسالة: الطبعة الحادية عشرة، ١٤٢٢ ه – ٢٠٠١م.

١٧.صحيح ابن خزيمة لابي بكر محمد بن اسحاق بن خزيمة، اعتنى به صالح اللّحام، الدار العثمانية، عمان ، الاردن، مؤسسة ريان ، بيروت – لبنان، الطبعة الاولى، ١٤٢٨هـ– ٢٠٠٧م.

١٨.صحيح البخاري للامام الحافظ ابي عبدالله، محمد بن اسماعيل البخاري، اعتنى به واعده للنشر د. محمدمحمد حجازي، مؤسسة المختار، القاهرة، الطبعة الاولى، ١٤٢٨هـ– ٢٠٠٨م..

١٩. صحيح الجامع الصغير وزيادته، محمد ناصر الدين الالباني، المكتب الاسلامي الطبعة الثالثة، ١٤٠٨هـ -١٩٨٨م..
٢٠. صحيح مسلم للإمام أبي الحسن مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري النيسابوري، دار الغد الجديد- مصر. الطبعة الأولى- ١٤٢٨هـ- ٢٠٠٧م.
٢١. في ظلال القرآن بقلم سيد قطب- دار الشروق - بيروت لبنان، الطبعة الثانية عشر، ١٤٠٦هـ- ١٩٨٦.
٢٢. لسان العرب، لابن منظور، دار احياء التراث العربي، بيروت لبنان، الطبعة الثالثة، ١٤١٩هـ- ١٩٩٩م.
٢٣. مختصر منهاج القاصدين، لابي قدامة المقدسي، خرج احاديثه، عبدالقادر الارنؤوط، مكتبة دار البيان، دمشق - سوريا، الطبعة الثانية، ١٤٢٠هـ-١٩٩٩م.
٢٤. مدارج السالكين(بين منازل اياك نعبد واياك نستعين) لشمس الدين ابي عبدالله محمد بن قيم الجوزي، حققه و خرج احاديثه وعلق عليه، بشير محمد عيون، مكتبة دار البيان. دمشق ، الطبعة الثانية، ١٤٢٤ هـ - ٢٠٠٣ م.
٢٥. مسند الامام احمد بن حنبل (مستوحى من الفتح الرباني للشيخ احمد ساعتي (رحمه الله)، المشرف العام على اصدار هذا الموسوعة د. عبدالله بن عبدالمحسين التركي، شارك في تحقيق، شعيب الارنؤوط، محمدنعيم العرقوسي، عادل مرشد، كامل الخراط، ابراهيم الزيق، محمد

العرقوسي، مؤسسة الرسالة: بيروت لبنان، الطبعة الاولى، ١٤٢٩هـ– ٢٠٠٨م..

٢٦. معجم مقاييس اللغة، لأبي الحسين أحمد بن فارس بن زكريا الرازى، وضع حواشيه، إبراهيم شمس الدين، دار الكتب العلمية، بيروت– لبنان– الطبعة الثانية، ١٤٢٩هـ–٢٠٠٨م.

٢٧. مناقب الامام احمد بن حنبل، لابي فرج عبدالرحمن بن علي بن محمد بن الجوزي، تحقيق، د. عبدالله بن عبدالمحسن التركي، مكتب – هجر، جيزة، السعودية، الطبعة الثانية، ١٤٠٩هـ– ١٩٨٨م...

ناوەڕۆك

له بەرهەمەکانی بەردەوام بوون :-

----

* شادبوون بە بەهەشت .
* سەرکەوتن بەسەر بەربەستەکان .
* بەرز ڕاگرتنی کەسایەتی بەهێز .
* دابەزینی هێمنی و ئارامی لەکاتی سەرەمەرگدا .

چاپخانەی ڕۆژهەڵات/هەولێر